

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Министарство просвете,
науке и технолошког развоја

MASTER PLAN

Implementacija Zakona o dualnom obrazovanju u Srbiji

Beograd

Maj 2019.

Centar za obrazovne politike
Centre for Education Policy

ПРИВРЕДНА
КОМОРА
СРБИЈЕ

ETH zürich

MASTER PLAN

Implementacija Zakona o dualnom obrazovanju u Srbiji

Autori:

**Centar za obrazovne politike, Beograd, u saradnji sa
Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i
Privrednom komorom Srbije**

Koncept i ekspertska podrška:

**KOF – Švajcarski ekonomski institut pri Švajcarskom
federalnom institutu za tehnologiju (ETH), Cirihi, Švajcarska**

Izradu ove publikacije omogućila je Vlada Švajcarske.
Ova publikacija ne predstavlja nužno zvanični stav Vlade Švajcarske.

Sadržaj

Lista skraćenica	3
Koncept Master plana	4
Svrha Master plana	4
1. Sadržaj Master plana	5
1.1. Zakon o dualnom obrazovanju – osnove i glavne koncepcije	6
1.2. Ustanove, organizacije i tela uključena u sprovođenje Zakona o dualnom obrazovanju	7
1.2.1. Ključne ustanove, organizacije i tela	7
1.2.2. Druge institucije, organizacije i tela	9
1.3. Glavne obaveze i dinamika sprovođenja Zakona o dualnom obrazovanju	12
2. Ključni procesi	14
2.1. Saradnja i institucionalno partnerstvo na svim strukturnim nivoima	14
2.2. Proces obrazovanja – razvoj planova i programa nastave i učenja, njihovo ostvarivanje i vrednovanje	15
2.2.1. Izrada plana i programa nastave i učenja	17
2.2.2. Ostvarivanje plana i programa nastave i učenja	21
2.2.3. Vrednovanje plana i programa nastave i učenja	24
2.3. Upis učenika u škole i raspoređivanje za učenje kroz rad	24
2.3.1. Upis učenika u škole	24
2.3.1. Raspoređivanje učenika za učenje kroz rad	26
2.4. Karijerno vođenje i savetovanje učenika	27
2.5. Osiguranje kvaliteta, akreditacija i praćenje	28
2.6. Finansiranje dualnog obrazovanja	29
2.7. Komunikacija sa zainteresovanim stranama	31
2.8. Prohodnost ka zapošljavanju i visokom obrazovanju	32
3. Proces izgradnje dualnog sistema obrazovanja	34
4. Organizaciona struktura	42
4.1. Strateški nivo	42
4.2. Organizacioni nivo	43
4.3. Operativni nivo	43
5. Operacioni sistem dualnog obrazovanja tokom naredne tri godine	46
6. Istraživanje	54
6.1. Istraživanje sprovođenja ZDO	54
6.2. Analiza troškova i dobiti za kompanije (<i>cost-benefit</i> analiza)	55
7. Praćenje i evaluacija	57
7.1. Praćenje i evaluacija - koncept	57
7.2. Praćenje i evaluacija – koraci izrade i dinamika	57
8. Godišnji izveštaj	59
8.1. Godišnja postignuća	59
8.2. Preporuke i izazovi tokom procesa sprovođenja	59
8.3. Teme za proces revizije zakonske regulative	59

Lista skraćenica

AK	Agencija za kvalifikacije
ARS	Anketa o radnoj snazi
VRS	Vlada Republike Srbije
GIZ	Nemačka agencija za razvoj i saradnju
EU IPA	Instrument Evropske unije za pretpristupnu pomoć
ZVKOV	Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja
ZDO	Zakon o dualnom obrazovanju
ZNOKS	Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Srbije
ZOSOV	Zakon o osnovama sistema, obrazovanja i vaspitanja
ZUOV	Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja
KOF	Švajcarski ekonomski institut
Komisija	Komisija za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja
JLS	Jedinica lokalne samouprave
MPNTR	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
NPS	Nacionalni prosvetni savet
NOK(S)	Nacionalni okvir kvalifikacija (Srbije)
NSZ	Nacionalna služba za zapošljavanje
PKS	Privredna komora Srbije
PRPPNU	Proces razvoja plana i programa nastave i učenja
RZS	Republički zavod za statistiku
RPK	Regionalna privredna komora
SV	Sektorska veća
SDC	Švajcarska agencija za razvoj i saradnju
SKGO	Stalna konferencija gradova i opština
SNOK	Savet za nacionalni okvir kvalifikacija
SSO	Srednje stručno obrazovanje
SSOOO	Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih
Tim za KViS	Tim za karijerno vođenje i savetovanje
COP	Centar za obrazovne politike
ŠU	Školska uprava

Koncept Master plana

Master plan predstavlja instrument kojim se podržava proces planiranja i ostvarivanja **reformskih procesa** i koji sadrži informacije relevantne za sprovođenje tog procesa. Master plan svim uključenim stranama pruža:

- **pregled organizacione strukture** za sprovođenje,
- sažet opis **uloga, nadležnosti, produkata i praćenja** svih radnih jedinica (komisije, odbori, radne grupe, grupe koje okupljaju predstavnike različitih zainteresovanih strana, itd.),
- informacije o **nameravanom procesu sprovođenja reformskih aktivnosti**,
- **pregled** ključnih tačaka **procesa izgradnje sistema dualnog obrazovanja** ('mapa puta') u procesu promene.

Takođe, važno je pomenuti da će se Master plan vremenom dopunjavati podacima koji će biti prikupljeni kroz različita istraživanja jer pristup njegovom razvoju poštuje principe donošenja odluka na osnovu dokaza. Drugim rečima, svrha istraživanja koja će se sprovođiti kao deo procesa razvoja Master plana jeste da Komisiji za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja pruži neophodne empirijske dokaze na koje će se oslanjati buduće odluke donosilaca obrazovnih politika kako bi se prevazišli inercija sistema i zadržavanje na trenutnom statusu.

Svrha Master plana

Svrha Master plana je koordinacija svih aktivnosti koje se odnose na sprovođenje Zakona o dualnom obrazovanju u Srbiji. Preporučuje se da se on, nakon što ga usvoji Komisija, dostavi svim rukovodiocima uključenih institucija.

Na sastancima Komisije takođe bi trebalo da se razgovora o tome da li bi neki delovi izveštaja trebalo da budu dostupni široj javnosti.

Mapa puta i analiza rizika bi trebalo da budu predmet diskusije na svakom sastanku Komisije.

U slučaju potrebe, Komisija može da pokrene i druge odgovarajuće mere.

1. Sadržaj Master plana

Situacija u zemlji

Tokom protekle tri godine situacija na tržištu rada Srbije pokazuje napredak na mnogim indikatorima – prosečni stepen aktivnosti nastavio je da raste od 53,3% u 2016. preko 54% u 2017. godini do 55,5% u prvom tromesečju 2018. godine. Stopa zapošljavanja konstantno se povećava dok stopa nezaposlenosti pada. Prosečne plate su u prvoj polovini 2018. povećane za 4,2% u odnosu na isti period prošle godine (Republički zavod za statistiku Srbije (RZS) – Anкета o radnoj snazi (ARS) 2018).

Podaci Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije (SIPRU) pokazuju da su oni koji su završili osnovnu školu i dalje izloženi najvećem riziku od nezaposlenosti (SIPRU, 2018) i da je stopa njihove nezaposlenosti najviša (RZS - ARS, 2018).

Takođe, u Srbiji je još uvek vidna neusklađenost zapošljavanja i kvalifikacija radne snage - poslednji dostupni podaci (iz 2016. godine) pokazuju da 7,1% onih koji su završili srednjoškolsko obrazovanje rade na niskokvalifikovanim poslovima (ISCO 9), a da 24,2 % onih sa visokom obrazovanjem rade na polukvalifikovanim poslovima (ISCO 4-9) (ETF, 2018).

Položaj mladih ljudi na tržištu rada još uvek je nepovoljan, sa trostruko manjom stopom zapošljavanja u odnosu na populaciju od 25-64 godina starosti, dok je broj mladih ljudi koji nisu u obrazovanju, obuci ili zaposleni (NEET) još uvek visok - 2017. godine ova stopa je u EU28 bila 11,5% dok je u Srbiji iste godine taj procenat bio 17,2.

Srednje obrazovanje u Srbiji – osnovne karakteristike i statistika

Republički zavod za statistiku Srbije navodi da je na kraju 2017/18. školske godine bilo 510 srednjih škola (460 državnih i 50 privatnih), od čega 111 gimnazija, 310 srednjih stručnih škola, 40 umetničkih škola, 45 mešovitih gimnazija i srednjih stručnih škola i 4 mešovite umetničke i srednje stručne škole.

Oko 25% učenika pohađalo je opšte obrazovne srednje škole a srednje stručne škole pohađalo je oko 75% učenika.

Najpopularniji obrazovni profili bili su u sledećim oblastima: ekonomija, pravo i administracija (13.3%), elektrotehnika (10.9%), zdravstvo i socijalna zaštita (9.6%), mašinstvo i obrada metala (8.7%) i trgovina, ugostiteljstvo i turizam (8.1%) (MPNTR, 2018).

Šta se tiče broja aktivnih stručnih profila, prema poslednjim podacima, u septembru 2018. godine, učenicima je bilo na raspolaganju 156 četvorogodišnjih i 94 trogodišnjih profila iz 15 područja rada (ZUOV, 2019).

Prema internim MPNTR podacima, odnos učenik-nastavnik u srednjem stručnom obrazovanju odražava negativni demografski trend pa je taj odnos 2012/13. školske godine bio 8,9 a školske 2017/18. godine 7,9.

1.1. Zakon o dualnom obrazovanju – osnove i glavne koncepcije

Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. usvojena 2012. godine (Službeni glasnik Republike Srbije br. 107/2012) i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za razvoj obrazovanja u Srbiji do 2020. (Službeni glasnik Republike Srbije br. 16/15) još uvek su na snazi. Ona navodi ključne principe kvalitetnog obrazovnog sistema, uključujući i srednje stručno obrazovanje, i zahteva obezbeđivanje visokokvalitetnog obrazovanja za sve, povećanje obuhvata i postignuća učenika na svim nivoima obrazovanja pomoću održavanja relevantnosti obrazovanja i povećanja efikasnosti.

Razvoj obrazovanja koje će u najvećoj mogućoj meri odgovoriti na potrebe tržišta rada i razvoj nacionalnog modela dualnog i preduzetničkog obrazovanja su nekoliko poslednjih godina prioritetni ciljevi Vlade Republike Srbije. U skladu s tim, sačinjen je i usvojen Zakon o dualnom obrazovanju (ZDO) koji je usvojen u novembru 2017. godine (Službeni glasnik Republike Srbije, 101/17).

Prema tom zakonu, **dualno obrazovanje je model realizacije nastave u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja** u kome se kroz teorijsku nastavu i vežbe u školi i učenje kroz rad kod poslodavca, stiču, usavršavaju, odnosno izgrađuju znanja, veštine, sposobnosti i stavovi (tj. kompetencije) u skladu sa standardom kvalifikacije i planom i programom nastave i učenja.

Svrha donošenja Zakona o dualnom obrazovanju je:

- Unapređivanje srednjeg stručnog obrazovanja tako da bude prilagođeno potrebama privrede;
- Povećanje kvaliteta i obima praktične nastave;
- Obezbeđivanje kvaliteta praktičnog dela nastave kroz ugovorno definisana prava i obaveze učenika, škola i poslodavaca;
- Izrada plana i programa nastave i učenja koji je u skladu s tekućim i budućim potrebama privrede;
- Sistemski, racionalni i postepeni pristup uvođenju i razvoju dualnog obrazovanja uz sveobuhvatno razumevanje procesa, od početka do kraja obrazovanja;
- Stvaranje sistema u kojem kvalifikacija stečena po završetku dualnog obrazovanja zaista predstavlja stečene kompetencije te tako povećava zapošljivost mladih;
- Kompanije investiraju u obrazovanje, tj. u svoje buduće radnike što će, dugoročno gledano, rešiti problem nedostatka određenih kvalifikovanih radnika;
- Smanjenje sredstava koje Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja izdvaja za srednje stručno obrazovanje, prvenstveno za opremanje učionica i radionica za realizaciju praktičnog dela nastave;
- Povećanje šanse da se učenici po završetku srednjeg obrazovanja zaposle u nekoj od kompanija u kojoj se odvijalo učenje kroz rad;
- Razvijanje preduzetništva kod mladih i podsticaja da započnu sopstveni posao, kao i da nastave školovanje na visokim strukovnim školama i visokoškolskim ustanovama.

Zakon o dualnom obrazovanju definiše i ciljeve dualnog obrazovanja (Član 4).

Zakon o dualnom obrazovanju - Član 4

Ciljevi dualnog obrazovanja su:

- obezbeđivanje uslova za sticanje, usavršavanje i razvoj kompetencija u skladu s potrebama tržišta rada;
- doprinos jačanju konkurentnosti privrede Republike Srbije;
- obezbeđivanje uslova za zapošljavanje po završenom obrazovanju;
- obezbeđivanje uslova za dalje obrazovanje i celoživotno učenje;
- razvijanje preduzimljivosti, inovativnosti i kreativnosti svakog pojedinca radi njegovog profesionalnog i karijernog razvoja;
- obezbeđivanje uslova za lični, ekonomski i opšti društveni razvoj;
- razvijanje sposobnosti za timski rad i osećaj lične odgovornosti u radu;
- razvijanje svesti o važnosti zdravlja i bezbednosti, uključujući bezbednost i zdravlje na radu;
- razvijanje sposobnosti samovrednovanja i izražavanja sopstvenog mišljenja kao i samostalnog donošenja odluka;
- poštovanje međusobnih prava i obaveza učenika i poslodavca.

Nadalje, zakonom su regulisani sadržaj i načini za ostvarivanje dualnog obrazovanja, uzajamna prava i obaveze učenika, roditelja, škola i poslodavaca, materijalno i finansijsko obezbeđenje učenika kao i druga pitanja od značaja za dualno obrazovanje.

Između ostalog, zakon definiše i uslove za licenciranje kompanija koje sprovode učenje kroz rad i reguliše učešće različitih aktera u definisanju standarda kvalifikacije.

1.2. Ustanove, organizacije i tela uključena u sprovođenje Zakona o dualnom obrazovanju

1.2.1. Ključne ustanove, organizacije i tela

1. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (MPNTR) nadležno je za: istraživanje, planiranje i razvoj predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja i učenički i studentski standard; inspekcijски nadzor u predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju; učešće u izgradnji, opremanju i održavanju objekata u kojima se izvodi nastava; praktičnu primenu i druga pitanja. Nadalje, obaveze MPNTR-a uključuju: stručnu evaluaciju i proveru stručnog usavršavanja zaposlenih u obrazovnim ustanovama; priznavanje i nostrifikaciju inostranih svedočanstava i diploma; unapređenje društvene brige za talentovane učenike i učenike kojima je potrebna posebna podrška u obrazovanju; i druge obaveze predviđene zakonom.

Sektor za srednje obrazovanje i vaspitanje i obrazovanje odraslih MPNTR nadležan je za srednje stručno obrazovanje, opšte i umetničko srednje obrazovanje, obrazovanje odraslih,

regulativu i administrativna pitanja dok se **Sektor za dualno i preduzetničko obrazovanje i vaspitanje** bavi dualnim obrazovanjem, preduzetništvom, karijernim vođenjem i savetovanjem, profesionalnom orijentacijom i usmeravanjem i finansijskom pismenošću na svim nivoima obrazovanja.

Školske uprave (kao regionalne jedinice MPNTR) u saradnji s nadležnim vlastima autonomne pokrajine, nadležne su, između ostalog, za izradu opštinskog ili gradskog predloga plana upisa učenika u srednje škole.

2. Privredna komora Srbije

Privredna komora Srbije (PKS) zajedno s MPNTR-om ima vodeću ulogu u sprovođenju dualnog obrazovanja. Ona je središnja tačka saradnje između sektora obrazovanja i sektora zapošljavanja. ZDO je preneo niz zadataka na PKS. Između ostalog, njene nadležnosti su u oblasti akreditovanja poslodavaca za učenje kroz rad, obuke i licenciranja instruktora, vođenju registra poslodavaca i ugovora o dualnom obrazovanju (ugovor koji potpisuju škola i poslodavac). Predstavnici PKS su članovi sektorskih veća i Saveta za nacionalni okvir kvalifikacija u skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija u Srbiji.

3. Komisija za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja

Član 40 ZDO predviđa formiranje Komisije za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja (Komisija) radi sprovođenja i unapređivanja dualnog obrazovanja i trogodišnjih vrednovanja

Zadaci Komisije

- koordinacija aktivnosti u sprovođenju dualnog obrazovanja na osnovu zahteva tržišta rada na nacionalnom nivou;
- nadzor nad kvalitetom realizacije srednjeg stručnog obrazovanja koje se obavlja po modelu dualnog obrazovanja, sa ciljem trogodišnjeg vrednovanja ostvarenih rezultata;
- koordinacija aktivnosti domaćih i međunarodnih projekata koji za cilj imaju razvoj i unapređivanje dualnog i preduzetničkog obrazovanja;
- podnošenje izveštaja Vladi jednom godišnje po pravilu u prvom tromesečju tekuće godine za prethodni izveštajni period, koji će sadržati podatke o mogućnostima i izazovima u procesu implementacije Zakona o dualnom obrazovanju i mišljenja svih relevantnih učesnika u realizaciji dualnog obrazovanja.

ostvarenih rezultata. Na osnovu ovog člana i Zakona o vladi (Član 43, stav 1), Vlada Republike Srbije donela je odluku o formiranju Komisije (18. januara 2018. godine). Komisija ima sopstvene pravilnike i procedure kojima je regulisan njen rad, način donošenja odluka i vrsta zvaničnih dokumenata koje usvaja. Obavezna akta su Godišnji plan rada i Godišnji izveštaj. Godišnji izveštaj predaje se Vladi Republike Srbije.

Članovi Komisije za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja su:

Gabrijela Grujić, pomoćnica ministra, MPNTR, predsednica Komisije,

Mirjana Kovačević, Rukovodilac sektora za obrazovanje, PKS, potpredsednica Komisije,

Vukašin Grozdić, kabinet Premijerke,

Aleksandar Marković, MPNTR, rukovodilac odseka za pravne poslove,

Stanka Pejanović, Gorenje, izvršna direktorka,

Dragan Tucaković, Tehnička škola, Užice, direktor škole,

Goran Cvijović, Vazduhoplovna akademija, direktor škole,

Nikola Matković, Hemijsko-tehnološka škola, Subotica, direktor škole,

Sladana Grujić, Stalna konferencija gradova i opština, i

Ursula Renold, KOF Švajcarski ekonomski institut – ekspertska podrška.

Administrativnu i tehničku podršku radu Komisije pružaće Centar za obrazovne politike (COP), implementacioni partner u projektu “Podrška u razvoju i uspostavljanju Nacionalnog modela dualnog obrazovanja.”

1.2.2. Druge institucije, organizacije i tela

1. Savet za srednje stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Rad saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih (SSOOO) reguliše Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (ZOSOV) (Službeni glasnik Republike Srbije br 55/2013, 88/2017 i 27/2018). Savet uspostavlja Vlada Republike Srbije. On je zadužen za razvoj i unapređivanje srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, uključujući i dualno obrazovanje.

Savet ima 17 članova, uključujući predstavnike PKS i drugih udruženja poslodavaca, eksperte za srednje stručno obrazovanje, predstavnike institucija za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, srednjih stručnih škola i članove reprezentativnih sindikata. SSOOO je savetodavno telo i nema nadležnost za donošenje odluka. Savet daje mišljenja i podnosi predloge.

SSOOO takođe prati i analizira stanje u obrazovanju u smislu usklađenosti s potrebama tržišta rada i predlaže mere za poboljšavanje te usklađenosti; učestvuje u pripremi strategija u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih; prati, podstiče i usmerava aktivnosti koje povezuju obrazovanje i zapošljavanje.

SSOOO daje mišljenje o:

- Standardima postignuća za srednje stručno obrazovanje;
- Dodatnim standardima za kvalitet rada srednjih stručnih škola i škola za obrazovanje odraslih;
- Plan nastave i učenja za srednje stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih;
- Programima za: specijalistički ispit, završni ispit za obrazovanje za rad, proveru stručne obuke, proveru obuke i modela za priznavanje prethodnog učenja u skladu sa zakonskim propisima;
- Standardima kvalifikacije;
- Predlozima za maturu i završni ispit u srednjem stručnom obrazovanju;
- Sprovođenju sistema karijernog vođenja i savetovanja.

SSOOO predlaže:

- Spisak obrazovnih profila;
- Različite standarde za srednje stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih;
- Potrebu za novim udžbenicima;
- Odgovarajuće mere za sprečavanje osipanja učenika;
- Nacrte legislative i mreže srednjeg stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih.

2. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja

Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV) je stručna institucija koju je osnovala Vlada Republike Srbije sa svrhom praćenja, obezbeđivanja i unapređivanja kvaliteta i razvoja sistema obrazovanja i vaspitanja, vršenjem razvojnih, savetodavnih, istraživačkih i drugih stručnih aktivnosti. Zavod ima nekoliko organizacionih jedinica:

1. Centar za razvoj programa i udžbenika
2. Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih
3. Centar za stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovanju

Za dualno obrazovanje je naročito važan

Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, jer pored opisanih zadataka, radi i na izradi programa obuke za instruktore u kompanijama.

Zadaci Centra za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih

- Priprema standarda za stručne predmete;
- Priprema delova plana i programa nastave i učenja za stručne predmete;
- Priprema programa za završni ispit za profile koji su zasnovani na standardima kvalifikacija;
- Priprema standarda kvaliteta udžbenika za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih;
- Stručna evaluacija udžbenika iz oblasti stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih;
- Iniciranje uvođenja pilot profila;
- Priprema projekata, analize, istraživanja i druge aktivnosti koje se odnose na stručno obrazovanje i zapošljavanje;
- Podržavanje koordinacije socijalnih partnera.

3 Savet za nacionalni okvir kvalifikacija

Savet za nacionalni okvir kvalifikacija (SNOK) je savetodavno telo koje daje preporuke za proces planiranja i razvoja ljudskog potencijala u skladu s javnom politikom u oblasti celoživotnog učenja, zapošljavanja, karijernog vođenja i savetovanja. Savet je predviđen Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija (ZNOKS) (Službeni glasnik Republike Srbije br.

27/2018) i osnovan je 28. avgusta 2018. godine odlukom Vlade Republike Srbije. Savet ima 25 članova koji predstavljaju različite relevantne institucije i organizacije.

Nadležnosti SNOK:

- Predlaže standarde kvalifikacije za sve nivoe NOK-a;
- Predlaže Vladi osnivanje sektorskih veća za određeni sektor rada ili delatnost;
- Daje preporuke o procesu planiranja i razvoju ljudskih resursa u skladu sa strateškim dokumentima Republike Srbije;
- Daje preporuke o unapređivanju povezivanja obrazovanja sa potrebama tržišta rada;
- Daje mišljenje ministru nadležnom za obrazovanje o preporukama sektorskih veća oko upisne politike u srednje škole i na visokoškolske ustanove;
- Prati rad sektorskih veća i daje preporuke za unapređivanje rada na osnovu redovnih izveštaja o radu sektorskih veća;
- Daje mišljenje na standarde za samovrednovanje i spoljašnju proveru kvaliteta javno priznatih organizatora obrazovanja odraslih.

4. Agencija za kvalifikacije

Agencija za kvalifikacije (AK) predviđena je ZNOKS-om kao stručna organizacija koja se bavi osiguranjem kvaliteta na svim nivoima razvoja i sprovođenja Nacionalnog okvira kvalifikacija Srbije (NOKS). i koja pružanja podršku Savetu za NOK i drugim relevantnim organizacijama u svim aspektima razvoja i sprovođenja NOK-a.

U okviru svojih brojnih značajnih funkcija AK je nadležna za inicijative za uvođenje novih kvalifikacija; pružanje ekspertske podrške sektorskim većima i pripremu predloga za standard kvalifikacija; pripremu razvojnih projekata, analiza i istraživanja koji su relevantni za razvoj kvalifikacije; prati i meri efekte sprovođenja (novih) kvalifikacija za zapošljavanje i celoživotno učenje.

5. Sektorska veća

Sektorska veća (SV) **su ekspertska i savetodavna tela koja se osnivaju u skladu sa Zakonom o NOK-u.** Njihova glavna funkcija je da utvrde tražnju za kvalifikacijama na srpskom tržištu rada kroz dijalog i saradnju sa predstavnicima tržišta rada i sektora obrazovanja. Obavezni članovi svakog sektorskog veća su predstavnici sektora privrede koje delegira Privredna komora Srbije (PKS) i članovi koje delegira SSOO; Konferencija univerziteta Srbije/Konferencija visokih strukovnih škola; Nacionalna služba zapošljavanja (NSZ); ministarstva nadležna za poslove obrazovanja, rada i zapošljavanja; udruženje srednjih stručnih škola; sindikati; ZUOV i druge relevantne institucije i organizacije.

Sektorska veća bi trebalo da vode računa o kvalifikacijama stečenim kroz inicijalno stručno obrazovanje, kontinuirano stručno obrazovanje i visokom obrazovanju.

Vlada Republike Srbije usvojila je listu sektora koji pokrivaju postojeće kvalifikacije i tržište rada čime je definisano 12 sektorskih veća koji tek treba da se osnuju:

- 02 – Umetnost
- 03 – Društvene nauke, novinarstvo, informisanje
- 04 – Poslovna administracija i pravo
- 05 – Prirodne nauke, matematika i statistika
- 06 – Informacione i komunikacione tehnologije
- 07 – Inženjerstvo i proizvodnja
- 08 – Građevinarstvo
- 09 – Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i veterina
- 10 – Zdravstvena i socijalna zaštita
- 11 – Usluge
- 12 – Saobraćaj.

Nadležnosti sektorskih veća

- Analiza postojećih kvalifikacija i utvrđivanje potrebnih kvalifikacija za određeni sektor;
- Identifikovanje kvalifikacija koje bi trebalo da se modernizuju;
- Identifikovanje kvalifikacija koje više ne odgovaraju potrebama sektora;
- Donošenje odluka o nacrtu standarda kvalifikacije u okviru sektora;
- Davanje mišljenja o očekivanim ishodima obrazovanja i veština u okviru sektora;
- Promovisanje dijaloga i direktne saradnje između polja rada i obrazovanja;
- Promovisanje prilika za obrazovanje, obuku i zapošljavanje u okviru sektora;
- Identifikovanje prilika za obrazovanje odraslih u okviru sektora;
- Razmatranje implikacije nacionalnog okvira kvalifikacija na kvalifikacije u okviru sektora;
- Predlaganje liste kvalifikacija po stepenu i nivou koje mogu da budu stečene putem priznavanja prethodnog učenja.

ZDO takođe propisuje da će **Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja** biti nadležno za nadzor uslova rada, bezbednosti i zdravlja učenika na radu kod poslodavaca.

Iako to ZDO ne definiše, nekoliko drugih institucija moglo bi da ima značajnu ulogu u procesu sprovođenja dualnog obrazovanja. To su **Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ)**, **Stalna konferencija gradova i opština (SKGO)** i **jedinice lokalne samouprave (JLS)**. **Ključni akteri sprovođenja na lokalnom nivou su škole i poslodavci.**

1.3. Glavne obaveze i dinamika sprovođenja Zakona o dualnom obrazovanju

ZDO je usvojen krajem 2017. Međutim, njegova potpuna primena predviđena je za 2019/2020. školsku godinu.

Ova odluka je donesena da bi se sistemu omogućilo da ispuni sve preduslove neophodne za sistemsko i održivo sprovođenje dualnog obrazovanja (npr. obuka i licenciranje instruktora, licenciranje kompanija).

U tom smislu, ključni stubovi sprovođenja ZDO su kreiranje i usvajanje nekoliko podzakonskih akata od strane MPNTR (3 pravilnika) kao i PKS (2 akta) koji su navedeni u donjoj tabeli:

Tabela 1. Podzakonska akti Zakona o dualnom obrazovanju

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	
Regulativa	Vreme usvajanja
Pravilnik o programu obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganja ispita za instruktora	Službeni glasnik Republike Srbije, br. 70/2018. od 21. septembra 2018.
Pravilnik o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad	Službeni glasnik Republike Srbije, br. 102/2018. od 21. decembra 2018.
Pravnik o bližim uslovima, načinu rada, aktivnostima i sastavu Tima za karijerno vođenje i savetovanje u srednjoj školi koja realizuje obrazovne profile u dualnom obrazovanju	Službeni glasnik Republike Srbije, br. 2/2019. od 9. januara 2019.

Privredna komora Srbije	
Regulativa	Vreme usvajanja
Akt o organizaciji, sastavu i načinu rada komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova poslodavca za realizaciju učenja kroz rad.	Službeni glasnik Republike Srbije, br. 46/2018. od 15. juna 2018.
Akt o visini troškova obuke i polaganja ispita za instruktore.	Usvajanje se očekuje u tokom 2019.

Šta se tiče obaveza, MPNTR ima ključnu ulogu u uvođenju i sprovođenju dualnog obrazovanja jer je dualno obrazovanje uvršteno u sistem obrazovanja i vaspitanja i sledi sve opšte ciljeve i principe obrazovanja i vaspitanja koji su u neposrednoj nadležnosti MPNTR. ZDO definiše glavne nadležnosti Ministarstva za usvajanje plana i programa nastave i učenje u dualnom obrazovanju, sprovođenju plana upisa učenika, nadzor i inspekciju.

Prema ZDO, PKS je nadležna za proveru ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavaca kroz rad Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova poslodavaca za izvođenje učenja kroz rad za obrazovni profil ili grupu obrazovnih profila; ona vodi registar poslodavaca za koje je utvrđeno da ispunjavaju uslove za izvođenje učenja kroz rad. PKS pomaže školama i MPNTR u traženju poslodavaca koji će realizovati učenje kroz rad. Pored toga, PKS je takođe nadležna za vođenje registra ugovora za dualno obrazovanje (ugovor između škole i kompanije), informisanje poslodavaca o dualnom obrazovanju preko regionalnih privrednih komora (RPK), sprovođenje ispita za instruktore, izdavanje licenci instruktorima, i vođenje registra o licencama koje su izdate instruktorima.

Takođe, kako je već pomenuto, postoji i Komisija za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja koja ima stratešku ulogu u celokupnom procesu razvoja i sprovođenju nacionalnog modela dualnog obrazovanja kao i ZDO.

U narednim poglavljima biće detaljnije prikazani zadaci, procesi i dinamika predviđeni ZDO-om.

2. Ključni procesi

Sprovođenje reforme predstavlja kompleksan proces promene u kojem se odluke, politike i zakoni pretvaraju u programe, procedure, regulative ili prakse sa ciljem ispunjavanja proklamovanih ciljeva. Sprovođenja zakona u sektoru srednjeg stručnog obrazovanja je veoma kompleksna misija jer, između ostalog, zahteva koordinaciju širokog raspona aktivnosti, upravljanje i nadgledanje organizacione strukture za sprovođenje, upravljanje budžetom i resursima, i komunikaciju sa zainteresovanim stranama i javnošću.

Tabela 2. Ključni procesi sprovođenja reforme koji proizilaze iz Zakona o dualnom obrazovanju

Saradnja i institucionalno partnerstvo na svim strukturnim nivoima
Proces obrazovanja – razvoj planova i programa nastave i učenja, njihovo ostvarivanje i vrednovanje
Upis učenika u škole i raspoređivanje učenika za učenje kroz rad kod poslodavca
Karijerno vođenje i savetovanje učenika
Osiguranje kvaliteta, akreditacija i praćenje (monitoring)
Finansiranje dualnog obrazovanja
Komunikacija sa zainteresovanim stranama
Prohodnost – pristup tržištu rada i visokom obrazovanju

2.1. Saradnja i institucionalno partnerstvo na svim strukturnim nivoima

Iako su već pomenute glavne institucije, organizacije i tela koja su uključena u sprovođenje ZDO, važno je reći da, na najvišem političkom nivou, Vlada Republike Srbije pokazuje snažnu posvećenost sprovođenju dualnog obrazovanja čime se garantuje kontinuirana politička podrška na nacionalnom nivou što je neophodna komponenta uspeha sistemske reforme obrazovanja.

Na nacionalnom nivou, ključno institucionalno partnerstvo u sprovođenju Nacionalnog modela dualnog obrazovanja kao i ZDO je između MPNTR i PKS. To partnerstvo je očigledno u raspodeli ključnih nadležnosti propisanih ZDO i u sadašnjem sastavu Komisije – predsednica i potpredsednica Komisije su predstavnici ove dve institucije.

Sada se u Komisiji nalaze i predstavnici Kabineta premijerke, Stalne konferencije gradova i opština, srednjih stručnih škola i jedne kompanije.

Regionalni nivo sprovođenja takođe je u nadležnosti glavnih aktera na nacionalnom nivou (jer regionalni nivo u Srbiji nije politički nivo, tj. nivo na kojem se donose političke odluke) – MPNTR

i PKS, tj. njihove regionalne organizacione jedinice (regionalne administrativne jedinice MPNTR su školske uprave, a PKS na regionalnom nivou ima regionalne privredne komore (RPK)) su nadležne za sprovođenje obrazovnih politika koje su dogovorene između glavnih aktera na nacionalnom nivou. Na nivou autonomne pokrajine Vojvodine, Pokrajinski sekretarijat za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice je direktan partner MPNTR u sprovođenju obrazovnih politika uključujući i one koje se odnose na dualno obrazovanje.

Postoji 16 školskih uprava – Sombor, Novi Sad, Beograd, Valjevo, Užice, Kragujevac, Čačak, Kraljevo, Zrenjanin, Požarevac, Jagodina, Zaječar, Kruševac, Niš, Novi Pazar i Leskovac.

Regionalne privredne komore (ukupno 17) nalaze se u sledećim gradovima: Subotica, Sombor, Novi Sad, Sremska Mitrovica, Valjevo, Beograd, Užice, Kraljevo, Kikinda, Zrenjanin, Pančevo, Požarevac, Kragujevac, Zaječar, Kruševac, Niš i Leskovac.

Na lokalnom nivou glavno partnerstvo i saradnja su između srednjih stručnih škola i poslodavaca, uz podršku ŠU i RPK, jedinica lokalne samouprave (JLS) i lokalnih ogranaka Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ).

Slika 1. Glavni akteri u sprovođenju dualnog obrazovanja na različitim strukturnim nivoima

Uloge na tim nivoima biće precizno opisane za svaki ključni proces predstavljen u daljem tekstu i u tabelama na kraju teksta.

2.2. Proces obrazovanja – razvoj planova i programa nastave i učenja, njihovo ostvarivanje i vrednovanje

Dobra strukturalna povezanost između sistema obrazovanja i sistema zapošljavanja dovodi do optimalnog poklapanja veština stečenih u obrazovnom sistemu i veština koje su potrebne tržištu rada. Zbog toga je važno uključiti obe grupe aktera u sve faze procesa razvoja plana i programa nastave i učenja (PRPPNU) (Renold et al., 2016). PRPPNU se, kao analitički okvir,

sastoji od tri faze: izrada plana i programa, primena plana i programa i povratne informacije na plan i program. U fazi izrade plana i programa, utvrđuju se standardi kvalifikacije, forma ispita i ciljani kvalitet.

U fazi primene plana i programa, uređuje se sprovođenje u smislu tempa učenja, propisa za radno mesto, raspodelu troškova, snabdevenost opremom, potrebno nastavno osoblje i ispite.

U fazi povratnih informacija na plan i program, prikupljaju se informacije o procesu koje se evaluiraju i definiše se period u kojem će se izvršiti naredno ažuriranje plana i programa.

Prema Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, u Srbiji su poslednjih 15 godina, glavni akteri u PRPPNU: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja; Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih; Nacionalni prosvetni savet; Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja; i škole i poslodavci na nivou sprovođenja. Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija Srbije konkretno reguliše proces razvoja i usvajanja standarda kvalifikacija i uvodi nove aktere: Savet za NOK, Agenciju za kvalifikacije i sektorska veća. **Iako se eksplicitno ne pominju u ZOSOV i ZNOKS, PKS ima značajan uticaj u procesu razvoja plana i programa nastave i učenja zbog obaveznog učešća u nekim od pomenutih tela (npr. SSOOO, SNOK, sektorska veća).**

Slika 2. Proces razvoja plana i programa nastave i učenja – uključeni akteri

Plan i program nastave i učenja za srednje stručno i dualno obrazovanje – opšte napomene

Svaki plan i program nastave i učenja za svaki profil srednjeg stručnog obrazovanja, uključujući profile dualnog obrazovanja, sastoji se od tri glavna dela: Opšteobrazovni predmeti (A), stručni predmeti (B1) i praktična nastava – stručna praksa (B2). Stručni deo programa (B1 + B2) je kombinacija teorijskih stručnih predmeta i raznorodnih oblika prakse. Odnos opšteobrazovnih predmeta i stručnih predmeta propisan zakonom je približno 35%:65% za trogodišnje profile i 45%:55% za četvorogodišnje profile. Ovaj odnos je u manjoj meri fleksibilan u zavisnosti od konkretne kvalifikacije.

U stručnom delu programa za dualne profile, odnos između teorije i prakse (B1 : B2) je u korist prakse.

Za trogodišnje stručne profile koji su zasnovani na standardima kvalifikacije, sadašnji standard za časove praktične nastave je: u prvoj godini školovanja jedan dan nedeljno; u drugom razredu dva dana nedeljno i u trećem razredu tri dana nedeljno. U jednom broju škola, praktična nastava se izvodi u potpunosti u školskim radionicama i kabinetima, u drugim školama praktična nastava se održava kako u školskim radionicama i kabinetima tako i u kompanijama a u slučaju dualnog obrazovanja praktična nastava se održava u kompanijama, odnosno u školi može da se realizuje najviše 25% časova učenja kroz rad predviđenih planom i programom nastave i učenja.

Prema Zakonu o dualnom obrazovanju, školski dan učenja i prakse u kompaniji traje 6 časova. Pre odlaska na praksu u kompaniju, učenici prolaze obuku o bezbednosti i zaštiti na radu. U završnom razredu, na kraju školske godine, učenici pored prakse imaju i dvonedeljnu blok nastavu u kompanijama.

Osim u kada su u pitanju programi dualnih četvorogodišnjih profila, oni predviđaju manji broj časova praktične nastave. Plan i program nastave i učenja detaljno definiše ishode praktične nastave i učenja kroz rad, a škole i poslodavci mogu da izmene do 30% propisanih zahteva da bi ishode obrazovanja prilagodili potrebama poslodavaca.

Međutim, uprkos činjenici da se značajan broj časova praktične nastave mora održati u kompanijama, važno je napomenuti da se struktura programa nastave i učenje ne razlikuje za dualne i profile koji to nisu.

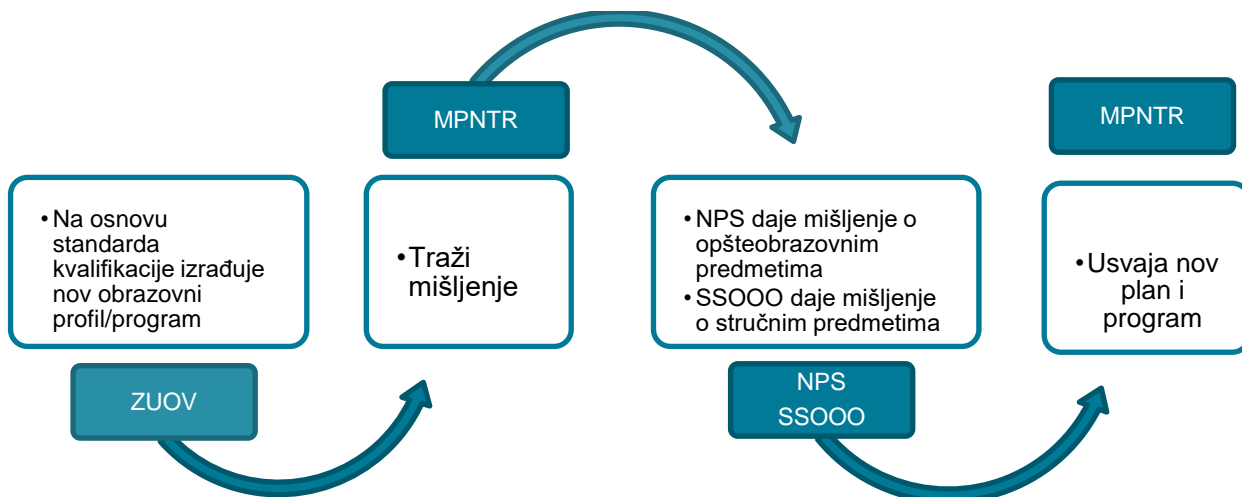
2.2.1. Izrada plana i programa nastave i učenja

Program nastave i učenja za dualno obrazovanje

ZDO (član 5) određuje da osnovu za donošenje planova i programa nastave i učenja čine standardi kvalifikacije ali, pored uske saradnje sektora obrazovanja i sektora zapošljavanja u razvijanju standarda kvalifikacije, ta povezanost, odnosno stepen partnerstva uspostavljen tokom procesa treba da se vidi u izradi programa.

Na osnovu standarda kvalifikacije, ZUOV izrađuje predlog plana i programa nastave i učenja za dualno obrazovanje i dostavlja ga MPNTR (ZDO, član 5). MPNTR, uz prethodno pribavljeno mišljenje Nacionalnog prosvetnog saveta (NPS) i Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih (SSOOO), donosi plan i program nastave za dualno obrazovanje.

Slika 3. Izrada novog obrazovnog profila/novog programa i plana nastave i učenja

Programi i planovi definisani su za zanimanja, a ne za pojedine poslodavce.

Značajno je pomenuti da u nekim sistemima obrazovanja i obuke (npr. u Švajcarskoj) planovi i programi nastave i učenja za stručne predmete i obuke stručnih profila izrađuje projektni tim kojim obično rukovodi udruženje određene privredne grane. Na primer, plan obuke za mašinskog tehničara izrađuje nacionalni odbor za reformu koji vodi Swissmem (vodeće udruženje za švajcarsku mašinsku industriju i velike kompanije u švajcarskoj mašinskoj i elektrotehničkoj industrije (ME) i pridružene tehnološke sektore) koje uključuje instruktore za stručno obrazovanje, nadzornike iz kantonalnih kancelarija za srednje stručno obrazovanje, didaktičke stručnjake iz Švajcarskog federalnog instituta za srednje stručno obrazovanje i obuku (SFIVET) i nastavnike iz srednjih stručnih škola.

Imajući na umu da nema razlike između strukture plana i programa nastave i učenja za dualne i druge srednje stručne profile, važno je objasniti kako neki srednji stručni profili stiču status “dualnih” obrazovnih profila. Plan i program nastave i učenja za svaki obrazovni profil u Srbiji sadrži teorijski deo (opšteobrazovni predmeti, opšteobrazovni predmeti koji se odnose na određeni profil i stručni predmeti) i praktičan deo koji se zvanično naziva praktična nastava i profesionalna praksa.

Pošto ZDO definiše dualno obrazovanje kao **model realizacije srednjeg stručnog obrazovanja** u okviru formalnog sistema srednjeg stručnog obrazovanja, plan i program nastave i učenja za svaki obrazovni profil može da se primenjuje kao dualni (uz snažan segment učenja kroz rad kod poslodavca). To jest, određeni stručni profil biće označen kao dualan ako se sprovodi u saradnji s poslodavcima i isključivo na osnovu zahteva škola i poslodavaca i samo u situaciji u kojoj poslodavac jasno pokaže mogućnost prijema učenika na praktičnu nastavu, odnosno učenje kroz rad. Sledeća tabela daje uvid u pomenutu situaciju.

Tabela 3. Broj slučajeva u kojima se isti profil ostvaruje kao dualan i ne-dualan (2018/19. školska godina)

Obrazovni profil	Dualan	Nije dualan
Konobar	6	41
Kuvar	9	52
Modni krojač	14	8
Operater mašinske obrade	11	9
Poslastičar	4	16
Tehničar za kompjutersko upravljanje	3	38
Mašinski tehničar	2	23
Turističko-hotelijerski tehničar	4	43
Mesar	7	20
Operater u prehrambenoj industriji	1	10
Pekar	7	40
Trgovac	12	32

Ovakva situacija bi mogla da izazove niz ozbiljnih problema. Preciznije, u planu i programu nastave i učenja nema razlike između dualnih i školskih profila koji se ostvaruju kao nedualni, a u slučaju nedualnih profila saradnja s poslodavcima nije zabranjena (uključujući situaciju da ti učenici mogu imati isti broj časova kod poslodavca kao i učenici iz dualnog obrazovanja). Jedina razlika je da poslodavci koji učestvuju u dualnom obrazovanju moraju ispuniti niz obaveza prema Zakonu o dualnom obrazovanju dok, s druge strane, poslodavci koji primaju na praksu učenike iz nedualnih profila nemaju ni jednu od tih obaveza. Prema tome, ako škola nema podršku poslodavaca za sprovođenje profila kao dualnog, obraća se MPNTR za dozvolu sprovođenja tog profila kao nedualnog što znači da će učenici imati učenje kroz rad kod poslodavca za koji neće biti plaćeni, poslodavac neće morati da bude akreditovan a instruktori neće imati licencu. Imajući u vidu sve prethodno rečeno, treba se zapitati zašto bi poslodavci uopšte učestvovali u dualnom obrazovanju kada mogu da prime učenike iz klasičnih profila bez ikakvih obaveza i troškova. Takođe, ako učenici nedualnih profila provode kod poslodavaca isto onoliko vremena kao i učenici dualnih profila, a nisu plaćeni, stvara se sistem jeftine radne snage u kojem poslodavci, za razliku od dualnog modela obrazovanja, ne preuzimaju odgovornost za to da će učenik steći znanje i veštine određene planom i programom nastave i učenja.

Sve gorepomenuto bi trebalo da se uzme u obzir pri daljem razvoju dualnog obrazovanja jer postoji rizik da poslodavci odustanu od dualnog obrazovanja i nastave da sarađuju sa školama po sistemu u kojem učenička stručna praksa i učenje kroz rad nije dovoljno regulisano.

Standardi kvalifikacije

Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija u Srbiji (ZNOKS) usvojen je aprila 2018. Taj zakon reguliše fundamentalna pitanja koja su od velikog značaja za uvođenje dualnog obrazovanja u Srbiji. Između ostalog, ZNOKS reguliše proceduru za usvajanje standarda kvalifikacije.

Inicijativu za razvijanje i usvajanje standarda za novu kvalifikaciju može podneti sektorsko veće ali i razna druga tela, kao što su SSOOO, NPS, Nacionalni savet za visoko obrazovanje, visokoškolska ustanova, privredno društvo itd. Inicijativa sadrži i elaborat o opravdanosti kvalifikacije i inicijalni predlog standarda kvalifikacije, i kada se podnese na propisanom obrascu Agenciji za kvalifikacije, AK u kratkom roku dostavlja preporuku o razvoju kvalifikacije (ukoliko predloženo nije već obuhvaćeno drugim standardom kvalifikacije, jer ukoliko jeste, onda AK o tome obaveštava podnosioca inicijative, i ne pristupa se razvoju kvalifikacije).

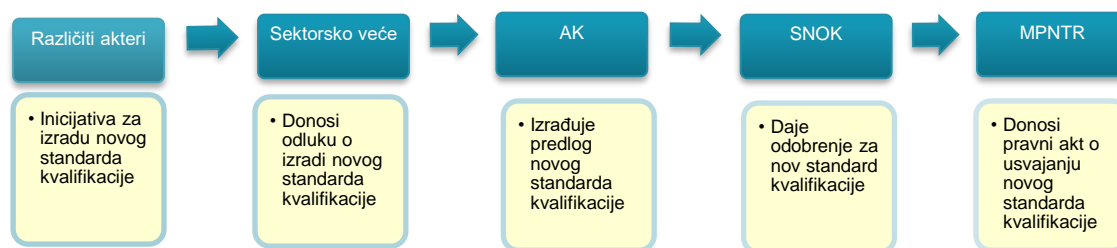
Odluku o izradi novog standarda kvalifikacije donose sektorska veća (moguće i povodom inicijative različitih tela).

Na osnovu pozitivne odluke sektorskog veća, AK je dužna da izradi predlog standarda kvalifikacije i dostavi ga SNOK na utvrđivanje.

Konačno, SNOK dostavlja utvrđen predlog standarda kvalifikacije MPNTR koje donosi pravni akt o usvajanju standarda kvalifikacije.

Ukoliko SNOK ne dostavi MPNTR utvrđeni predlog u roku od 60 dana od dana prijema materijala, ministar nadležan za poslove obrazovanja donosi odluku o inicijativi za usvajanje standarda kvalifikacije bez predloga SNOK.

Slika 4. Proces usvajanja novog standarda kvalifikacije prema ZNOKS

Osnovni preduslov za povezanost¹ obrazovanja i zapošljavanja je u sastavu kako sektorskih veća tako i u SNOK. Učešće sektora zapošljavanja obezbeđuje se preko posredničkih organizacija koje bi trebalo da unaprede proces sakupljanjem informacija od pojedinačnih kompanija. Međutim, samo to neće da osigura delotvornost povezanosti obrazovanja i zapošljavanja (Renold i saradnici, 2016).

Potpuna primena ZNOKS u vezi sa procedurom za usvajanje novih standarda kvalifikacije čeka na uspostavljanje kompletne funkcionalnosti SNOK, AK i sektorskih veća. SNOK je uspostavljen odlukom Vlade Republike Srbije 28. 8. 2018. godine. AK i sektorska veća oformljeni su krajem 2018. godine. ZNOKS određuje da su relevantne institucije, organizacije i tela u obavezi da usklade svoj rad i organizaciju sa ovim zakonom u roku od godinu dana od dana stupanja zakona na snagu.

Pre usvajanja ZNOKS, standarde kvalifikacija je izrađivao ZUOV, tj. njegov Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih a SSOOO je bio instanca za konsolidovanje/davanje mišljenja o predloženim standardima kvalifikacije. Od 2010. izrađeno je 86 programa i planova nastave i učenja (programi za srednje stručne profile) na osnovu standarda kvalifikacije.²

Baza podataka svih kvalifikacija u Republici Srbiji kao i veb stranica za NOK (<http://noks.mpn.gov.rs>) uspostavljena je u okviru MPNTR. U ovoj bazi nalazi se 140 kvalifikacija. Unošenje novih kvalifikacija je u toku.

Koncepcija maturalnih i završnih ispita u srednjem stručnom obrazovanju

ZDO (član 32) određuje da su sadržaj i način sprovođenja završnog, odnosno maturalnog ispita propisani planom i programom nastave i učenja. Završni ispit polažu trogodišnji profili, a maturalni ispit četvorogodišnji profili. Završnim, odnosno maturalnim ispitom proveravaju se stečene kompetencije u skladu sa standardom kvalifikacije i sa svrhom nastavka obrazovanja (Zakon o srednjem obrazovanju, član 62).

Početakom 2018. usvojen je program stručnog maturalnog, odnosno završnog ispita. On određuje cilj, sadržaj, strukturu i ostale važne elemente maturalnog i završnog ispita. Program

¹ Delotvorna povezanost obrazovanja i zapošljavanja je ravnoteža moći između aktera iz sistema obrazovanja i zapošljavanja u srednjem stručnom obrazovanju gde ta dva sistema dele moć u saradnji na izradi, obezbeđivanju i kontinuiranom ažuriranju srednjeg stručnog obrazovanja, tako da putanja srednjeg stručnog obrazovanja može da maksimalno unapredi ishode tržišta rada mladih (Renold, U, et al, Feasibility Study for a Curriculum Comparison in Vocational Education and Training: Intermediary Report II: Education-Employment Linkage Index; 2016)

² <http://zuov.gov.rs/dokumenta-centra-za-strucno-obrazovanje-i-obrazovanje-odraslih/>

je izrađen na osnovu koncepta završnih ispita u srednjem stručnom obrazovanju koji je radna grupa koju je oformilo MPNTR završila i prezentovala u martu 2017. Učenici koji završavaju četvorogodišnje opšte srednje obrazovanje, umetničko i stručno obrazovanje polagaće maturu počev od 2020/21. školske godine a učenici koji završavaju trogodišnje stručno obrazovanje polagaće završni ispit od 2019/2020. školske godine. Proces organizovanja i sprovođenje maturalnih ispita sprovodi se uz podršku projekta koji je finansiran iz EU IPA fondova 2015.

ZUOV je do sada pripremio oko 80 programa za završne/maturalne ispite i odgovarajuće priručnike (cilj je da se izradi jedan za svaki stručni profil). Priručnici sadrže program završnog/maturalnog ispita, opis ispita, standarde kvalifikacije, zbirku teorijski zadataka/stavki, praktične zadatke i obrasce za ocenjivanje. Da bi se praksa ocenjivanja u stručnim školama unapredila ZUOV je pripremio (u okviru EU IPA projekta) publikaciju *Ocenjivanje zasnovano na kompetencijama u stručnom obrazovanju* u kojoj je objašnjen opšti pristup ocenjivanju zasnovanom na kompetencijama. Priručnici za završne/maturalne ispite za stručno obrazovanje zasnovani su na tom pristupu.

Uloga poslodavaca u procesu sastavljanja ispita nije pravno definisana. Ni Pravilnik o programu stručne mature i završnog ispita, niti bilo koji drugi pravni akt ne određuje ulogu sektora zapošljavanja u procesu izrade ispita. Celokupna nadležnost delegirana je ZUOV-u. Međutim, ZUOV obično priprema programe završnog/maturalnog ispita uz konsultacije sa socijalnim partnerima (Sindikata poslodavaca, Privredna komora Srbije, odgovarajuća poslovna udruženja) i odgovara na njihove zahteve kao i uz aktivno učešće nastavnika srednjih stručnih škola u kojima se primenjuje plan i program nastave i učenja.

2.2.2. Ostvarivanje plana i programa nastave i učenja

U fazi implementacije dualnih profila, između ostalog, ZDO sadrži odredbe koje se tiču mesta ostvarivanja nastave i učenja, regulisanje sprovođenja učenja kroz rad, podelu troškova, potrebnu opremu, potrebne nastavnike i ispite. U ovoj fazi važnu ulogu ima i sistem karijernog vođenja i savetovanja. Više o tome biće reči u delu 2.4.

Mesto učenja

Programi stručnog obrazovanja omogućuju zajedničko angažovanje aktera iz sistema obrazovanja i zapošljavanja kada učenje kroz rad dopunjava učenje u školi. Neke veštine učenici lakše nauče u školi dok se neke bolje stiču učenjem kroz rad (Rageth i Renolds, 2017).

ZDO (član 6) određuje obim, period i mesto učenja kroz rad. Obim učenja kroz rad iznosi najmanje 20%, a najviše 80% časova od ukupnog broja časova stručnih predmeta. Učenje kroz rad realizuje se u skladu sa školskim kalendarom tokom školske godine u periodu od 8 do 20 sati, najduže šest časova dnevno, odnosno 30 časova nedeljno. Učenje kroz rad realizuje se u celosti kod jednog, odnosno više poslodavaca. Deo učenja kroz rad može da se realizuje i u školi ukoliko ga kod poslodavca nije moguće ostvariti u celini. U školi se realizuje najviše 25% časova učenja kroz rad. Ovo može da utiče na nekoliko stvari, npr. broj poslodavaca koji saraduju sa školama mogao bi se značajno povećati (npr. jedna škola može da sklopi ugovor o sprovođenju učenja kroz rad s koliko god je potrebno poslodavaca, a svaki od poslodavaca bio bi zadužen za sprovođenje određene radne operacije, što može da predstavlja veliki izazov kada je u pitanju raspoređivanje učenika).

Uređenje učenja kroz rad i ugovori o dualnom obrazovanju

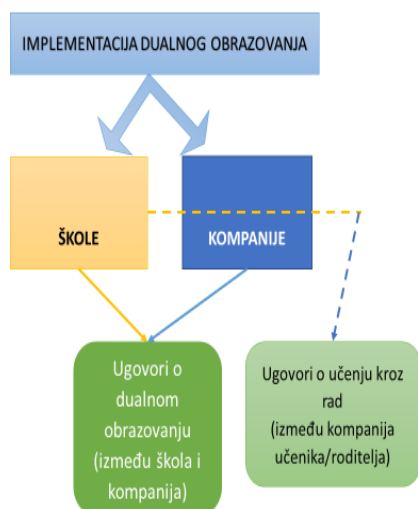
Isto kao i za učenje u školi, učenje kroz rad ima ciljeve koji određuju zadatke kojima se učenik bavi. Da bi se podržalo sticanje propisanih praktičnih vještina umesto pukog upoznavanja s radom, potrebno je da potrebe učenja kroz rad budu strukturisane i regulisane (Billett, 2011).

Prema ZDO (član 5) učenje kroz rad se delom reguliše propisanim planom i programom nastave i učenja a delom, na lokalnom nivou, planom učenja kroz rad koji je deo školskog programa. U praktičnom smislu to znači da će školski koordinator učenja kroz rad i instruktor u kompaniji izraditi plan realizacije učenja kroz rad u kompaniji pre 1. septembra, odnosno početka školske godine.

Uslovi za rad/učenje su isti kao i za zaposlene u kompaniji šta znači da su ispoštovani svi standardi bezbednosti i zaštite na radu koje zakonodavstvo propisuje, sa posebnim osvrtom na uzrast učenika koji uče kroz rad.

Dodatan oblik regulisanja učenja kroz rad predviđen je ZDO koji identifikuje dva tipa ugovora koje prihvataju i potpisuju poslodavac, škola i roditelji učenika.

Slika 5. Dva tipa ugovora u dualnom obrazovanju

Prvi tip je *Ugovor o dualnom obrazovanju* koji se zaključuje između škole i poslodavca, u pismenoj formi, najmanje na period od tri, odnosno četiri godine, u skladu sa planom i programom nastave i učenja. Taj ugovor, između ostalog, uključuje: obavezu poslodavca da realizuje učenje kroz rad o sopstvenom trošku; obaveze škole u vezi sa realizacijom učenja kroz rad; obaveze poslodavca

u vezi sa realizacijom učenja kroz rad; plan i program realizacije učenja kroz rad; mesto i vremenski raspored realizacije učenja kroz rad; broj licenciranih instruktora koje poslodavac obezbeđuje za te potrebe itd.

Drugi tip ugovora je *Ugovor o učenju kroz rad* koji se zaključuje između poslodavca i učenika, odnosno roditelja ili staratelja učenika. Ugovor obuhvata: obavezu poslodavca da izvede učenje kroz rad za učenika u skladu s planom i programom nastave i učenja; vreme i mesto izvođenja učenja kroz rad; obavezu učenika da redovno pohađa učenje kroz rad; obavezu učenika u vezi sa vremenom koje provodi kod poslodavca, proces učenja i bezbednost i zaštitu zdravlja učenika tokom procesa učenja kroz rad kod poslodavca itd.

Ispiti

ZDO predviđa da instruktor kontinuirano prati napredovanje učenika u saradnji s koordinatorom učenja kroz rad, u cilju sticanja kompetencija propisanih standardom kvalifikacije. Ocenjivanje učenika vrši se u skladu s planom i programom nastave i učenja, zakonom i pravilnikom kojim se bliže uređuje ocenjivanje učenika u srednjem obrazovanju i vaspitanju.

Tokom završnog i maturalnog ispita pri proveru stečenih kompetencija tokom učenja kroz rad obavezno učestvuju kvalifikovani predstavnici poslodavaca, bez naknade. Predstavnik poslodavaca odobrava Unija poslodavaca Srbije ili PKS ili drugo profesionalno udruženje ili komora. Nakon položenog završnog, odnosno maturalnog ispita učeniku se izdaje javna isprava kojom se potvrđuje da je završio određeni obrazovni profil. Dodatak diplome učenika koji je položio završni, odnosno maturalni ispit sadrži podatak o obimu ostvarenog učenja kroz rad i spisak poslodavaca kod kojih je učenje kroz rad obavljeno.

Osoblje

Zakon o dualnom obrazovanju uvodi kategorije instruktora i koordinatora učenja kroz rad. Instruktor je lice zaposleno kod poslodavca koje neposredno obezbeđuje da se sadržaji propisani planom i programom nastave i učenje realizuje tokom učenja kroz rad. Instruktor je odgovoran za sticanje kompetencija propisanih standardom kvalifikacije. Instruktor mora da ima radno iskustvo od najmanje tri godine, završenu obuku za instruktora i potvrdu o položenom ispitu za instruktora (licencu).

Koordinator za učenje kroz rad je lice zaposleno u srednjoj stručnoj školi, tj. nastavnik praktične nastave, koji zajedno s instruktorom planira, prati, izvodi i evaluira izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca. Odnos između instruktora i koordinatora je značajna novina u obrazovnom sistemu Srbije jer ukazuje na koncept timskog rada u procesu sticanja kompetencija učenika.

Važno je napomenuti da radno mesto koordinatora praktične nastave postoji u gotovo svakoj stručnoj školi zavisno od broja odeljenja. Zadatak koordinatora praktične nastave je sveobuhvatan kontakt sa poslovnim okolinom škole, obezbeđivanje adekvatne blok nastave, podrška pri zapošljavanju učenika koji su završili školu, itd. U kontekstu Zakona o dualnom obrazovanju i škola koje realizuju dualne profile, ove dve funkcije su praktično identične, odnosno ZDO uvodi termin „učenje kroz rad“ umesto praktične nastave.

Obuka i licenciranje instruktora

Obuku za instruktora sprovodi Privredna komora Srbije. Program obuke, bliže uslove i druga pitanja od značaja za polaganje ispita za instruktora, na predlog Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, propisuje ministar. Pravilnik o programu obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganje ispita za instruktora usvojen je krajem 2018. godine.

Obuka traje 40 časova i obuhvata osnovne nastavne metodologije i didaktike i pripadajuće veštine. Nacrt pravilnika predviđa da program obuke sadrži pet oblasti: pravni okvir izvođenja učenja kroz rad, planiranje i pripremu učenja kroz rad, izvođenje učenja kroz rad, praćenje i evaluaciju kompetencija učenja kroz rad i podršku razvoju učenika u učenju kroz rad (program obuke je prilog tom Pravilniku i čini njegov integralni deo).

Po završetku obuke, kandidati polažu ispit. Privredna komora Srbije obrazuje Komisiju za polaganje ispita za instruktora i sprovodi ispit za instruktora. Komisija ima u svom sastavu,

osim stručnjaka za odgovarajuću oblast rada, najmanje po jednog člana kojeg predlažu MPNTR i ZUOV. PKS izdaje licencu licu koje je položilo ispit za instruktora i vodi registar o izdatim licencama. Troškove izdavanja licence i vođenja registra o izdatim licencama snosi PKS.

Troškove obuke i polaganja ispita za instruktora snosi poslodavac. Visinu troškova obuke i polaganja ispita za instruktora utvrđuje PKS opštim aktom PKS.

2.2.3. Vrednovanje plana i programa nastave i učenja

Vrednovanje plana i programa nastave i učenja sadrži dva podprocesa koji utiču na povezanost obrazovanja i zapošljavanja. U prvom podprocesu proverava se da li postoje podaci neophodni za reviziju plana i programa zasnovanu na dokazima. U drugom podprocesu utvrđuje se relativna moć donošenja odluka uključenih aktera tokom revizije plana i programa ili standarda kvalifikacija.

Redovno prikupljanje informacija koje obezbeđuju reviziju plana i programa zasnovanu na dokazima nije predviđena ZDO. Međutim, ovaj Master plan predviđa uspostavljanje okvira za praćenje i evaluaciju –Centar za obrazovne politike je zadužen za izradu okvira za praćenje i evaluaciju (više o tome u delu 7). Drugo pitanje se odnosi na procedure i uključenost različitih aktera u donošenje odluke o inoviranju plana i programa i/ili standarda kvalifikacije. ZDO predviđa da se standard kvalifikacije i plan i program nastave i učenja inoviraju svakih pet godina, odnosno u kraćem roku ako potrebe privrede i tehnološkog razvoja to zahtevaju.

2.3. Upis učenika u škole i raspoređivanje za učenje kroz rad

Politika upisa učenika u dualno obrazovanje podrazumeva upis učenika u škole i deo koji se odnosi na njihovo raspoređivanje u kompanijama.

2.3.1. Upis učenika u škole

Planiranje upisne politike je strateški proces u kojem MPNTR, škole, lokalne samouprave i druge zainteresovane strane planiraju sprovođenje obrazovnih profila za narednu školsku godinu. Grupa zainteresovanih strana se vodi kriterijumima koje je uspostavilo MPNTR. Ipak, uprkos tome što postoji proces konsultacija na lokalnom nivou, konačnu odluku o dualnim profilima donose MPNTR i PKS.

ZDO (član 7) propisuje da se struktura po područjima rada za obrazovne profile u dualnom obrazovanju utvrđuje u skladu s potrebama privrede i mogućnostima daljeg školovanja budućih učenika.

Školska uprava u saradnji s nadležnim organom autonomne pokrajine (u slučaju Vojvodine) sačinjava opštinski, odnosno gradski, predlog plana upisa učenika u srednje škole. U izradi predloga plana upisa učestvuju i poslodavci, organizacija nadležna za poslove zapošljavanja na teritoriji lokalne samouprave, Privredna komora Srbije i druge zainteresovane strane. U pripremi plana upisa potrebno je obezbediti uslove za uključivanje učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom i učenika iz osetljivih grupa. U zvaničnim instrukcijama koje daje MPNTR razrađeni su ovi opšti principi.

Nakon toga raspisuje se javni konkurs za upis u srednje škole koji sadrži sve informacije o školi i profilima koje svaka škola nudi uključujući broj učenika koji škola prima za svaki profil određene školske godine. Konkurs je neka vrsta vodiča za roditelje i njihovu decu koja se upisuju u srednje škole. Sa svrhom sastavljanja javnog konkursa, MPNTR tokom decembra šalje školskim upravama, lokalnim samoupravama i, u slučaju dualnih profila, PKS i NZS uputstvo za planiranje upisa u srednje škole na lokalnom i regionalnom nivou.

Sledi detaljno objašnjenje procesa upisa koji je sproveden prethodnih godina, uključujući i grafički prikaz na Slici 6.

Upisna politika za kompletno srednje stručno obrazovanje zasnovana je na informacijama koje do 31. decembra škole dostavljaju MPNTR, a odnose se na narednu školsku godinu koja počinje 1. septembra. Te informacije su praktično predlog obrazovnih profila koje bi škola želela da ponudi u narednoj školskoj godini kao i broj odeljenja za svaki profil (informacije se šalju elektronski informacionom sistemu "Dositej" koji se nalazi u sektoru za digitalizaciju u prosveti i nauci MPNTR-a). Ako škola želi da uvede dualni profil, u obavezi je da uz predlog priloži pismo o namerama potpisano od strane poslodavca/poslodavaca kao dokaz da škola može da obezbedi učenje kroz rad za učenike dualnih profila.

Sledeći korak u definisanju politike upisa preuzima nadležna jedinica u lokalnoj samopuravi koja organizuje i vodi sastanak sa svim akterima u JLS, tj. predstavnicima srednjih škola, poslodavaca, RPK i NSZ, udruženja poslodavca, itd. da bi se postigao konsenzus. Uloga ŠU u ovom procesu je značajna jer ona savetuje aktere kao "produžena ruka" MPNTR-a, tj. daje relevantne informacije kao što su broj učenika koji je završio osnovnu školu na njenoj teritoriji, prioritete Vlade i MPNTR (npr. smanjenje broja obrazovnih profila u sektoru ekonomije, prava i administracije ali povećanje škola u dualnom obrazovanju, itd).

Konsensus se odražava u lokalnom dokumentu, predlogu plana upisa za sve srednje škole u JLS³, koji su potpisali svi direktori škola, predstavnici PKS i relevantni predstavnici JLS. Taj plan treba da, što je više moguće, reflektuje potrebe privrede tako da on uzima u obzir potrebe privrede za određenim zanimanjima koje daje sektor privrede i NSZ. Pored toga, plan treba da uzme u obzir mogućnosti za dalje školovanje učenika ali to iz tih lokalnih planova nije jasno.

Naredni korak je prikupljanje svih planova na teritoriji ŠU koje tada ŠU odobrava do kraja februara.

Konačnu odluku o planu upisa donosi MPNTR do 31. marta, a u slučaju dualnih profila, izuzetno se oslanja na podatke PKS-a zato što ih MPNTR smatra korektivnim i kontrolnim mehanizmima. Preciznije, MPNTR i PKS zajedno odlučuju o budućim dualnim profilima, rukovodeći se kriterijumima, poput pisma o namerama, da li je škola verifikovana za obrazovanje profila u željenom sektoru privrede, itd. Do sada pisma o namerama dostavljaju škole ali se ono proverava ne nekoliko instanci, tj. RPK i PKS proveravaju da li poslodavac želi da u potpunosti sprovodi dualno obrazovanje, tj. da obezbedi i obuči instruktore koji će biti angažovani za učenje kroz rad.

Važno je naglasiti da MPNTR i PKS zajednički rade na prevazilaženju potencijalnih izazova koji se mogu pojaviti u procesu izrade plana upisa, npr. u situacijama kada je škola zainteresovana za uvođenje dualnog profila ali nije uspostavila saradnju s poslodavcima (nije

³ Pri izradi plana upisa u škole u kojima se nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine, neophodno je pribaviti mišljenje Nacionalnog veća za nacionalne manjine.

dostavila pismo o namerama ili nije dostavila dovoljno pisama) PKS daje podatke i kontakte potencijalnih poslodavaca.

Slika 6. Upis učenika u škole

2.3.1. Raspoređivanje učenika za učenje kroz rad

ZDO (član 7) reguliše raspoređivanje učenika za učenje kroz rad u opštem smislu, ostavljajući detaljno razrađivanje podzakonskom aktu. ZDO samo određuje da se raspoređivanje učenika za učenje kroz rad vrši u saradnji učenik, roditelj (odnosno drugi zakonski zastupnik), poslodavac i škola.

Pravilnik o raspoređivanju učenika za učenje kroz rad usvojen je u decembru 2018. On određuje: učesnike u procesu raspoređivanja učenika, protok informacija kad se radi o informacijama o načinu raspoređivanja, način intervjua poslodavca sa učenikom, izražavanje želja učenika i poslodavca i usklađivanje želja učenika i poslodavca kao i izrada konačne liste raspoređivanja učenika.

Taj pravilnik reguliše raspoređivanje učenika za učenje kroz rad. U slučaju kada škola saraduje s nekoliko poslodavaca koji sprovode proces učenja kroz rad, tj. kada se različiti delovi plana i programa nastave učenje izvode kod različitih poslodavaca, kako bi svi učenici bili raspoređeni za učenje kroz rad kod različitih poslodavaca, raspoređivanje učenika regulisano je ugovorom između škole i poslodavca.

Pravilnik određuje da u raspoređivanju učenika za učenje kroz rad učestvuju nastavnici, stručni saradnici i predstavnici poslodavaca koji sprovode učenje kroz rad a koji su članovi tima za karijerno vođenje i savetovanje (Tim za KViS) u saradnji s učenicima i njihovim roditeljima, odnosno drugim zakonskim zastupnicima (pošto su učenici maloletni) tako da se izražene želje određenog učenika za učenje kroz rad usklade sa željama određenog poslodavca.

Predstavnici poslodavaca koji sprovode učenje kroz rad učestvuju u raspoređivanju učenika samo u slučaju obrazovnih profila koje obrazuju.

Tim za KViS organizuje prezentaciju svih uključenih poslodavaca za učenike, roditelje ili staratelje, odnosno druge zakonske zastupnike i upozna je ih s načinom raspoređivanja učenika, brojem slobodnih mesta kao i sa samim poslodavcima. To se treba obaviti najkasnije do druge nedelje od početka školske godine. Tim za KViS pruža podršku učenicima tokom

priprema za kontekst u kojem će se odvijati učenje kroz rad i priprema ih za intervju s predstavnicima poslodavaca. Tim za KViS je takođe nadležan za organizovanje intervjua.

Nakon intervjua svih predstavnika poslodavaca sa svim učenicima, učenici iznose svoje želje tako što prave listu poslodavaca kod kojih bi želeli da budu, rangirajući poslodavce od najpoželjnijeg do najnepoželjnijeg. Isti proces važi i za poslodavce koji sastavljaju spisak svojih želja.

Na osnovu oba spiska želja, tim za KViS spaja učenike i poslodavce. U slučaju da dva ili više poslodavaca želi istog učenika, učenik će biti raspoređen kod poslodavca koji je više rangiran na učenikovoj listi želja. Učenike koji nisu raspoređeni na učenje kroz rad, raspoređiće tim za KViS na osnovu sledećeg:

1. Blizinu stanovanja učenika u odnosu na prostorije poslodavca u kojima se realizuje učenje kroz rad;
2. Ravnomernu rodnu zastupljenost učenika kod svih poslodavaca;
3. Drugih okolnosti koje mogu biti od značaja za učenika i poslodavca.

Ukoliko se učenje kroz rad realizuje od drugog razreda srednje škole, prilikom raspoređivanja je potrebno voditi računa i o ravnomernom raspoređivanju učenika sa odličnim, vrlo dobrim, dobrim i dovoljnim uspehom kod svih poslodavaca, kao i o oceni i/ili preporuci koordinatora učenja kroz rad.

Po raspoređivanju svih učenika, tim za KViS sastavlja konačnu listu raspoređivanja učenika.

2.4. Karijerno vođenje i savetovanje učenika

ZDO (član 8) propisuje da škola podstiče i prati karijerni razvoj učenika.

Škola formira tim za karijerno vođenje i savetovanje (Tim za KViS), u cilju jačanja veština upravljanja karijerom i donošenja promišljenih i odgovornih odluka o profesionalnoj budućnosti učenika. To je u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju koji određuje obavezu škole da formira Tim za KViS i sačini program karijernog vođenja i savetovanja (član 15) koji je integralni deo plana i programa škole (član 11). Standardi karijernog vođenja i savetovanja zasnovani su na zakonu koji reguliše nacionalni okvir kvalifikacija a usvojeni su 2018. godine. Standardi obuhvataju: veštine karijernog vođenja, kompetencije karijernih savetnika, organizacione standarde i standarde programa.

ZDO propisuje da tim za KViS čine predstavnici zaposlenih u školi, strukovnih udruženja, jedinice lokalne samouprave i poslodavaca, bez naknade. Sastancima tima mogu da prisustvuju i predstavnici roditelja, odnosno drugih zakonskih zastupnika učenika i učeničkog parlamenta. Bliže uslove rada, aktivnosti i sastava tima propisuje ministar.

Sačinjen je i adekvatan podzakonski akt – Pravilnik o bližim uslovima, načinu rada, aktivnostima i sastavu tima za karijerno vođenje i savetovanje u srednjim školama koje realizuju obrazovne profile u dualnom obrazovanju. Pravilnik propisuje da tim za KViS uključuje predstavnike škole, strukovnih udruženja, odeljenja lokalnih vlasti i poslodavce. Koordinator Tim za KViS je predstavnik škole.

Predstavnici nastavničkog kolektiva škole u timu za KViS su stručni saradnici, nastavnici stručnih predmeta za dualne obrazove profile, koordinator učenja kroz rad i drugi nastavnici. Odgovarajuća strukovna udruženja koja rade na teritoriji lokalne samouprave na kojoj je

locirana škola preporučuju predstavnike strukovnih udruženja za KViS timu. Nadležno telo u lokalnoj samoupravi na čijoj teritoriji se škola nalazi predlaže predstavnika JLS u timu za KViS.

Predstavnici poslodavaca koji su članovi tima za KViS su osobe koje su zaposlene kod poslodavca koji sprovodi učenje kroz rad; tim za KViS može da ima predstavnike drugih poslodavaca i udruženja poslodavaca ako je to u interesu sprovođenja karijernog vođenja i savetovanja.

Tim za KViS može da uključi predstavnike nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), lokalne kancelarije za mlade, omladinske organizacije i organizacije civilnog društva koje se bave karijernim vođenjem i savetovanjem i visokoškolske ustanove.

Škola, u skladu sa Standardima karijernog vođenja i savetovanja, donešenim na osnovu zakona o nacionalnom okviru kvalifikacije, planira i organizuje stručno usavršavanje članova tima za KViS.

Aktivnosti KViS tima:

- 1) Učestvuje u pripremi dela Školskog programa i dela Godišnjeg plana škole koji se odnosi na aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja i prati njihovu realizaciju;
- 2) Organizuje i sprovodi aktivnosti savetovanja, informisanja i obučavanja za veštine upravljanja karijerom u skladu sa Standardima a kroz međupredmetno povezivanje ishoda i sadržaja različitih predmeta;
- 3) Obavlja aktivnosti radi raspoređivanja učenika za učenje kroz rad, u skladu sa pravilnikom kojim se uređuje raspoređivanje učenika za učenje kroz rad;
- 4) Kontinuirano prati zadovoljstvo i motivaciju učenika i poslodavaca tokom učenja kroz rad;
- 5) Osnažuje i podržava učenika u identifikovanju i dokumentovanju (portfolio) iskustava i koristi od učenja kroz rad kao i posebnih postignuća i uspeha, i podstiče učenika da na osnovu iskustva učenja kroz rad planira i postavlja dalje ciljeve karijernog razvoja;
- 6) Procenjuje i vrednuje program karijernog vođenja na osnovu ostvarenosti ishoda veština upravljanja karijerom, u skladu sa Standardima;
- 7) Ostvaruje saradnju sa drugim timovima u školi, Privrednom komorom Srbije, Nacionalnom službom za zapošljavanje i visokoškolskim ustanovama u procesu planiranja aktivnosti karijernog vođenja i savetovanja i razvija mrežu spoljnih saradnika i organizacija radi usmeravanja učenika u skladu s njegovim individualnim potrebama i u njegovom najboljem interesu;
- 8) Sarađuje sa timom za profesionalnu orijentacije osnovne škole radi uspostavljanja kontinuiteta pružanja usluga karijernog vođenja i savetovanja i informisanja učenika i njihovih roditelja o mogućnostima školovanja za obrazovne profile u dualnom obrazovanju, uslovima u kontekstu u kojem se realizuje učenje kroz rad kod poslodavca.

2.5. Osiguranje kvaliteta, akreditacija i praćenje

ZDO određuje da nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši MPNTR a inspeksijski nadzor vrši MPNTR preko prosvetne inspekcije. Nadzor nad obavljanjem poslova koji su ovim zakonom povereni Privrednoj komori Srbije vrši takođe MPNTR. Evaluacija kvaliteta škola koje sprovode dualno obrazovanja vrši se na isti način kao i u drugim obrazovnim ustanovama (na predškolskom, osnovnom i srednjem nivou) – eksternom evaluacijom i pedagoškim nadzorom u okviru standarda kvaliteta rada obrazovnih ustanova.

Izrada i sprovođenje okvira za praćenje i evaluaciju i redovno istraživanje sprovođenja daju podatke za osiguranje i unapređivanje kvaliteta dualnog obrazovanja (vidi poglavlja o okviru praćenja i evaluacije i o okviru istraživanja).

Dodatni element osiguranja kvaliteta dualnog obrazovanja je u procesu akreditacije poslodavaca za sprovođenje učenja kroz rad (vidi dole) i u obuci i licenciranju instruktora (vidi deo obrazovni proces - Proces razvoja planova i programa nastave i učenja)

ZDO definiše uslove koje treba da ostvare poslodavci da bi mogli da realizuju učenja kroz rad.

Uslovi koje poslodavac mora da ispuni radi izvođenja učenja kroz rad, su:

1. obavljanje delatnosti koja omogućava realizaciju sadržaja učenja kroz rad propisane odgovarajućim planom i programom nastave i učenja;
2. raspolaganje prostorom, opremom i sredstvima za rad u skladu sa pravilnikom o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava određenog obrazovnog profila;
3. raspolaganje potrebnim brojem licenciranih instruktora u skladu sa planom i programom nastave i učenja;
4. obezbeđivanje primene mera bezbednosti i zdravlja na radu u skladu sa zakonom;
5. da nad poslodavcem nije otvoren stečajni postupak ili pokrenut postupak likvidacije;
6. da odgovorno lice kod poslodavca i instruktor nisu osuđivani pravnosnažnom presudom za krivično delo za koje je izrečena bezuslovna kazna zatvora u trajanju od najmanje tri meseca, kao i za krivična dela nasilje u porodici, oduzimanje maloletnog lica, zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica ili rodoskrnuće, krivična dela iz grupe krivičnih dela protiv polne slobode, protiv privrede, protiv službene dužnosti, protiv pravnog saobraćaja i protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, bez obzira na izrečenu krivičnu sankciju, da nisu pravnosnažno osuđivani za prekršaj iz oblasti radnih odnosa i za koje nije, u skladu sa zakonom, utvrđeno diskriminatorno ponašanje;
7. da poslodavac nije pravnosnažno osuđivan za kaznena dela propisana zakonom kojim se uređuje sprečavanje zlostavljanja na radu.

Proveru ispunjenosti uslova za učenje kroz rad vrši Privredna komora Srbije. Privredna komora Srbije obrazuje Komisiju za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca za obrazovni profil ili grupu obrazovnih profila.

Privredna komora Srbije, na predlog Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad, poslodavcu koji je ispunio sve propisane uslove, izdaje Potvrdu o ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad. Potvrda može da bude povučena ukoliko PKS utvrdi da dotični poslodavac više ne ispunjava uslove.

Privredna komora Srbije vodi i redovno ažurira registar poslodavaca za koje je utvrđeno da ispunjavaju uslove za izvođenje učenja kroz rad i poslodavaca koji više ne ispunjavaju te uslove, a podaci iz registra se objavljuju na zvaničnoj internet prezentaciji PKS. Organizacija, sastav i način rada Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad, bliže se uređuju opštim aktom Privredne komore Srbije.

2.6. Finansiranje dualnog obrazovanja

Podela troškova (*cost sharing*)

Zakon o dualnom obrazovanju predviđa materijalnu i finansijsku podršku za učenike. Član 33 određuje da učeniku koji obavlja učenje kroz rad poslodavac obezbeđuje:

- 1) sredstva i opremu za ličnu zaštitu na radu;

- 2) naknadu stvarnih troškova prevoza od škole do mesta izvođenja učenja kroz rad i nazad, najviše u visini cene prevozne karte u javnom saobraćaju, ukoliko poslodavac nije obezbedio sopstveni prevoz;
- 3) naknadu troškova ishrane u skladu sa opštim aktom poslodavca;
- 4) osiguranje za slučaj povrede tokom učenja kroz rad kod poslodavca.

Poslodavac može da obezbedi učeniku i pokriće troškova smeštaja i ishrane u učeničkom domu.

Član 34 ZDO propisuje da učenik koji obavlja učenje kroz rad ima pravo na naknadu za učenje kroz rad. Naknada za učenje kroz rad isplaćuje se jednom mesečno najkasnije do kraja tekućeg meseca za prethodni mesec po svakom satu provedenom na učenju kroz rad u neto visini od najmanje 70% minimalne cene rada u skladu sa zakonom. Naknadu iz člana 34 snosi poslodavac.

Nedavnom izmenom dva zakona – Zakona o porezu na prihod i Zakona o doprinosu za obavezno socijalno osiguranje, materijalna i finansijska naknada učenicima upisanim u dualne obrazovne profile uneta je u zakone iz oblasti finansija. Zakon takođe propisuje da se porez na promet ne plaća na prihode iz školarina i kredita za školovanje (u mesečnom iznosu do 11,741 dinara) a da je telo, organizacija ili ustanova ili drugo lice kod kojeg se izvodi stručna praksa, praktična obuka ili učenje kroz rad u dualnom obrazovnom sistemu u obavezi da plaća doprinose za penzijsko osiguranje i osiguranje u slučaju invaliditeta ili fizičke povrede nastale povređivanjem na radu ili zbog profesionalne bolesti. Poslodavac takođe plaća doprinose za zdravstveno osiguranje u slučaju povrede na radu i profesionalne bolesti.

Finansijska podrška poslodavcima koji su uključeni u dualno obrazovanje

ZDO propisuje određene obaveze i nadležnosti poslodavaca, kao i materijalne i finansijske troškove. Iako još uvek nije zakonski definisano, PKS i neke druge zainteresovane grupe ističu da radi uspešnog sprovođenja dualnog modela obrazovanja, poslodavci mogu da dobiju podršku na osnovu a) izuzimanje od poreza sredstava za nadoknade za učenje kroz rad, prevoz, smeštaj i obroke b) finansijske nadoknade poslodavcima za plaćanje nadoknade učenicima za učenje kroz rad.

Međutim, međunarodna iskustva ukazuju da je bolje da se finansijska podrška usmeri na razvijanje kapaciteta jer se tako smanjuju troškovi poslodavaca a ne povećava njihova dobit.

Stoga je savet da se konačna odluka o finansijskim podsticajima odloži dok se ne završi faza sprovođenja i, naročito, dok se ne sprovede analize troškova i dobiti učenja kroz rad kod poslodavca (*cost-benefit* analiza). Uvođenje tih mera u ovoj fazi je u suprotnosti sa zakonskim mandatom. Tek nakon evaluacije trogodišnje faze sprovođenja, mere mogu da se uvedu na osnovu rezultata analiza.

Analiza troškova i dobiti (*cost-benefit* analiza)

Analiza troškova i dobiti će pružiti i uvid u mogućnost povećanja broj dualnih profila uvidom u ukupne troškove i dobiti uključenih poslodavaca. Neto troškovi učešća poslodavaca u dualnim profilima i uštede po završetku tih programa pružiće procene ukupnih neto troškova dualnih profila. Informacije o troškovima i dobiti direktno su povezane sa iznosom sredstava koje Vlada Srbije treba da isplati poslodavcima za njihovo učešće u programu. Ta analiza je detaljnije opisana u poglavlju 6 ovog dokumenta.

2.7. Komunikacija sa zainteresovanim stranama

ZDO se ne bavi pitanjem komunikacije sa zainteresovanim stranama. Međutim, evidentno je da postoji potreba za jačanjem kanala komunikacije između zainteresovanih strana povećanjem vidljivosti i poboljšavanjem slike dualnog obrazovanja u stručnoj i široj javnosti.

Međutim, kao specijalnu meru za podršku razvoju dualnog obrazovanja, MPNTR je iz svog budžeta izdvojio sredstva za projekat "Promocija dualnog obrazovanja" u Srbiji. Projekat je planiran za 2017-2018. godinu, a tokom 2017. je sproveden u 34 grada i opština širom Srbije. Ciljevi projekta su: promovisanje koncepta dualnog obrazovanja putem sprovođenja obrazovnih i promotivnih radionicama u osnovnim i srednjim školama u Srbiji, povezivanje s kompanijama koje će povećati kapacitete ovog tipa obrazovanja i podizanje svesti javnosti o značaju i ulozi tog tipa obrazovanja mladih.

Takođe, budžet Republike Srbije za 2018. predviđa sredstva za promovisanje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja koja su na raspolaganju sektoru MPNTR za dualno i preduzetničko obrazovanje i vaspitanje. Cilj promotivne kampanje je povećanje vidljivosti rezultata postignutih u oblasti dualnog obrazovanja i povećanje svesti javnosti o dualnom i preduzetničkom obrazovanju u Srbiji, njegovom značaju za ubrzanje prelaska iz obrazovnog sistema na tržište rada i poboljšanje zapošljavanja i zapošljivosti.

U oktobru 2018. godine MPNTR je putem javnog poziva odabralo udruženje koje će podržati MPNTR u kreiranju i sprovođenju promotivnih aktivnosti⁴. Aktivnosti su u formi poseta gradovima, opštinama u kojima su škole, poslodavci, roditelji, učenici osnovnih i srednjih škola i drugi zainteresovani za dualno obrazovanje, zakon, regulative, procedure. Tokom tih poseta zainteresovani će imati priliku da dobiju odgovore od predstavnika MPNTR u vezi svojih briga i izazova sa kojima se suočavaju. Svaka aktivnost sastoji se od dva dela. Prvi deo je obraćanje zvaničnika MPNTR i lokalnih samouprava u kojima se učenicima daju osnovne informacije o dualnom i preduzetničkom obrazovanju, prezentuju primeri dobre prakse sa lokalnog nivoa i iz aktivnosti Ministarstva. U drugom delu, radiće se sa svakom ciljnom grupom u skladu s njenim potrebama na sledeći način:

- Učenici (učenici osnovnih i srednjih škola) – za tu grupu biće organizovane interaktivne radionice sa svrhom da ih informišu o dualnom i preduzetničkom obrazovanju, prednostima tog modela i sadašnjim rezultatima njegovog sprovođenja. Radionice će takođe poslužiti kao nastavno sredstvo a govoriće se i o osnivanju učeničkih zadruga i prilikama koje one nude. Poslednji deo radionice posvećen je podučavanju finansijskoj pismenosti. Radionice će biti osmišljene tako da istovremeno budu zanimljive i informativne.
- Nastavno osoblje - nastavnici dobijaju informacije o karijernom vođenju i savetovanju i prilikama koje dualno i preduzetničko obrazovanje nudi učenicima.
- Nastavno osoblje - direktori dobijaju informacije o Nacionalnom okviru kvalifikacija u Srbiji (NOKS). Direktorima će se predstaviti pravni okvir, sistem klasifikacije kvalifikacija, kao i Evropski okvir kvalifikacija.
- Kompanije/poslodavci – za predstavnike ove grupe organizuju se javne diskusije o tome kako da se unapredi saradnja škola i ministarstva s poslodavcima i o iskustvima

⁴ <http://www.mpn.gov.rs/konkursi-i-javni-pozivi/opsti-konkursi-i-javni-pozivi/>

poslodavaca sa zapošljavanjem osoba koje su završile dualno obrazovanje. Tom prilikom predstaviće im se i pravni okvir modela dualnog i preduzetničkog obrazovanja.

Pored toga, donatori omogućuju niz aktivnosti za promociju i vidljivost dualnog obrazovanja. Npr. PKS u saradnji s Austrijskom privrednom komorom a uz finansijsku podršku Austrijske agencije za razvoj, sprovodi promotivne aktivnosti radi informisanja poslodavaca o prednostima dualnog obrazovanja i načinima na koje oni mogu da podrže škole i kako mogu da se uključe u ovaj model obrazovanja mladih sa ciljem unapređivanja veština mladih i njihovoj lakšoj tranziciji u svet rada.⁵

Nemačka Agencija za razvoj i saradnju (GIZ), u okviru projekta "Reforma srednjeg stručnog obrazovanja", sprovodi promotivne aktivnosti za škole i poslodavce naročito za obrazovne profile: modni krojač, bravar-zavarivač, električar, industrijski mehaničar, mehaničar motornih vozila i elektromonter mreža i postrojenja. Promotivne akcije sprovode se sa ciljem povećanja privlačnosti ovih profila i zainteresovanosti mladih za njih.⁶

Maja 2018. godine, Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) potpisala je s MPNTR Memorandum o razumevanju za sprovođenje projekta "Podrška u razvoju i uspostavljanju Nacionalnog modela dualnog obrazovanja." Jedna od komponenata tog projekta je poboljšanje slike dualnog obrazovanja u okviru koje će se izraditi nacionalna komunikaciona strategija, logo i slogan dualnog obrazovanja.⁷

Tokom proleća i jeseni 2018. godine, Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja organizovao je brojne promotivne radionice i seminare za nastavnike o učenju kroz rad kao i pregled postignuća učenika pod nazivom "Učenje kroz rad i razvoj preduzetničkih kompetencija učenika" koji je održan u Subotici. Neke od tih aktivnosti održane su u okviru Evropske nedelje stručnih veština. Te aktivnosti realizovane su u okviru Dunavskog transnacionalnog projekta (*Danube Transnational Programme*) „Učenje kroz rad - izgradnja kapaciteta partnerskih institucija u dunavskom regionu u cilju efikasnije modernizacije sistema stručnog obrazovanja“.⁸

Istraživanja će redovno generisati podatke o tome koliko dobro su zainteresovane strane informisane o ZDO. To je važan instrument za organizovanje budućih ciljanih informacionih kampanja.

2.8. Prohodnost ka zapošljavanju i visokom obrazovanju

ZDO propisuje da se učenik može upisati na sledeći nivo obrazovanja i vaspitanja u skladu sa zakonom (član 32). Zakon o visokom obrazovanju propisuje da pravo na visoko obrazovanje imaju sve osobe koje su položile opštu, stručnu ili umetničku maturu u skladu sa tim zakonom i zakonom koji uređuje srednje obrazovanje. Učenici koji su završili trogodišnje obrazovanje ne polažu maturu već završni ispit. Da bi se obezbedila bolja prohodnost za te učenike, Zakon

⁵ <http://pks.rs/Vesti.aspx?IDVestiDogadjaji=25161>

⁶ <http://www.kooperativnoobrazovanje.org>

⁷ <https://www.eda.admin.ch/countries/serbia/en/home/international-cooperation/projects.html/content/dezaprojects/SDC/en/2019/7F09785/phase1?oldPagePath=/content/countries/serbia/en/home/internationale-zusammenarbeit/projekte.htm>

⁸ <http://zuov.gov.rs/projekat-learning-by-doing/>

o srednjem obrazovanju predviđa da kandidat koji je završio trogodišnje srednje stručno obrazovanje po dualnom modelu ima pravo da polaže stručnu ili opštu maturu ukoliko je savladao program za sticanje kompetencija potrebnih prema programu mature. Kandidat ima pravo da to uradi najranije dve godine nakon završenog srednjeg obrazovanja.

Dodatak diplome učenika koji je položio završni, odnosno maturski ispit sadrži podatak o obimu ostvarenog učenja kroz rad i spisak poslodavaca kod kojih je učenje kroz rad obavljeno. Taj dodatak diplome olakšava prohodnost ka zapošljavanju učenika koji su završili srednje stručno obrazovanje.

3. Proces izgradnje dualnog sistema obrazovanja

Ovo poglavlje daje sažet pregled izgradnje sistema dualnog obrazovanja u Srbiji, tj. razvoj “mape puta” koji je temelj ovog master plana i ključni proces za početak dualnog obrazovanja u 2019/2020. godini.

Prethodno opisani procesi odnose se na delove sistema koji su već izgrađeni i koji funkcionišu na osnovu nacionalnog pravnog i strateškog okvira, uključujući ZDO i pripadajuća podzakonska akta. Međutim, da bi sistem u potpunosti funkcionisao neophodna je dalja izgradnja tog kompleksnog sistema. Taj proces uključuje različite aktivnosti na političkim i administrativnim nivoima, uspostavljanje različitih ključnih procesa sistema, njihove međuzavisnosti a sve to bi trebalo uraditi u kratkom vremenskom roku. On takođe pretpostavlja angažovanje različitih aktera i zainteresovanih grupa (njihove uloge opisane su u 5. poglavlju).

Zbog toga Slika 7 u daljem tekstu prikazuje mapu procesa izgradnje sistema sa unetim vezama (putem brojeva) sa prepoznatim rizicima i mogućim strategijama za njihovo smanjivanje.

Da bi se bolje razumela pomenuta “mapa puta” prikazana u Slici 7 važno je pomenuti da su **prikazani procesi podeljeni na nacionalni/regionalni i lokalni nivo.**

Nacionalni/regionalni nivo

Na nacionalnom nivou, procesi su podeljeni na:

1. Upravljanje procesom izgradnje sistema
2. Dalje zakonske regulative pored ZDO
3. Nacionalna upisna politika.

Za deo **upravljanje izgradnjom sistema dualnog obrazovanja** već je rečeno da Komisija za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja Vlade Srbije, između ostalog, koordiniše aktivnosti sprovođenja. To je razlog zbog kojeg je ona prikazana u ovom grafikonu, zajedno s njenim radnim grupama. Radne grupe nabrojene u ovom dokumentu (videti deo Organizaciona struktura) formiraće se tokom 2019. godine. Međutim, sve ovo ne umanjuje značaj zakonom propisanih funkcija svih ostalih ključnih partnera, npr. MPNTR i PKS. Sem zaključaka i odluka donetih na sastancima Komisije, upravljanje sistemom na ovom nivou pretpostavlja donošenje politike zasnovane na dokazima. Zbog toga će rezultati istraživanja i ispitivanja koje sprovode KOF/COP doprineti radu radnih grupa i same Komisije.

U okviru **zakonske regulative sistema** pored usvajanja ZDO 2018. godine, do februara 2019. usvojeno je nekoliko ključnih pravilnika/pravnih dokumenata:

- Pravilnik o programu obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganje ispita za instruktora;
- Pravilnik o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad;
- Pravilnik o bližim uslovima, načinu rada, aktivnostima i sastavu Tima za karijerno vođenje i savetovanje u srednjoj školi koja realizuje obrazovne profile u dualnom obrazovanju;
- Pravilnik o organizaciji, sastavu i načinu rada Komisije za proveru ispunjenosti uslova poslodavaca za izvođenja učenja kroz;
- Akt/Pravilnik o visina troškova obuke i polaganja ispita za instruktore.

U tom smislu, moglo bi se reći da su svi glavni elementi izgradnje dualnog sistema regulisani početkom 2019. Dalja operacionalizacija procesa izgradnje sistema uključuje **usvajanje ovog master plana u maju 2019.** Ovde je važno naglasiti značajni razvoj u oblasti nacionalnog okvira kvalifikacija, odnosno osnivanje Saveta i Agencija za kvalifikacije i 12 sektorskih veća iako se tokom 2019. godine očekuje postizanje njihove pune funkcionalnosti. Konačno, izgradnja sistema dualnog obrazovanja ne može se realizovati ako prethodnih godina nisu modernizovani obrazovni profili. Odnosno, modernizacija plana i programa nastave i učenja u smislu njihove zasnovanosti na standardima kvalifikacija je proces koji je u toku i proces na kojem počivaju mnoge aktivnosti u ovoj oblasti.

Upisna politika za upis učenika u srednje obrazovanje definisana je na nacionalnom nivou ali se snažno oslanja na regionalne i lokalne informacije. Te informacije odnose se na usklađivanje interesa srednjih stručnih škola i kompanija i na proces intenzivnih regionalnih/lokalnih konsultacija o planu upisa (to se dešava do kraja februara). Nacionalna upisna politika – predstavljena kroz upisne kvote za određen profil u određenoj školi – definisana je u **martu-aprilu**. Javni poziv za upis u srednje škole obično se objavljuje u **maju**.

Lokalni nivo

Na lokalnom nivou, konkretne nadležnosti i zadaci mogu da se podele na kompanije, škole i učenike.

Mnogi procesi su, očekivano, međuzavisni ili zahtevaju blisku saradnju datih aktera.

Šta se tiče kompanija, njihov ulazak u sistem počinje s prepoznavanjem sopstvenog interesa za izvođenje učenja kroz rad i prijavljivanja za isti predajom formalne molbe. Usklađivanje kompanija sa potrebama i ciljevima škola je preduslov za njihovo uzimanje u obzir prilikom izrade lokalnog, i posle toga, nacionalnog plana upisa. Istovremeno, kompanije bi trebalo da neke od svojih radnika upute na obuku za sticanje potrebnih kompetencija, polaganje ispita kako bi postali licencirani instruktori. Pored toga, kompanije treba da prođu proces provere ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad. Oba procesa regulisana su odgovarajućim pravilnicima. PKS je nadležna za organizovanje i sprovođenje oba ova procesa za osiguranje kvaliteta. **Pre početka školske 2019/2020. godine** poslodavci potpisuju Ugovor o dualnom obrazovanju sa školom (elementi ugovora propisani su ZDO). Naredni koraci poslodavaca pretpostavljaju izradu plana za izvođenje učenja kroz rad (zajedno sa školom), učešće u proceduri raspoređivanja učenika i potpisivanje Ugovora o učenju kroz rad sa učenicima/njihovim roditeljima (na početku školske godine). Ceo proces nastavlja se izvođenjem učenja kroz rad u prostorijama poslodavca kao i izdavanjem finansijskih sredstava za učenje kroz rad, u skladu sa Zakonom o dualnom obrazovanju.

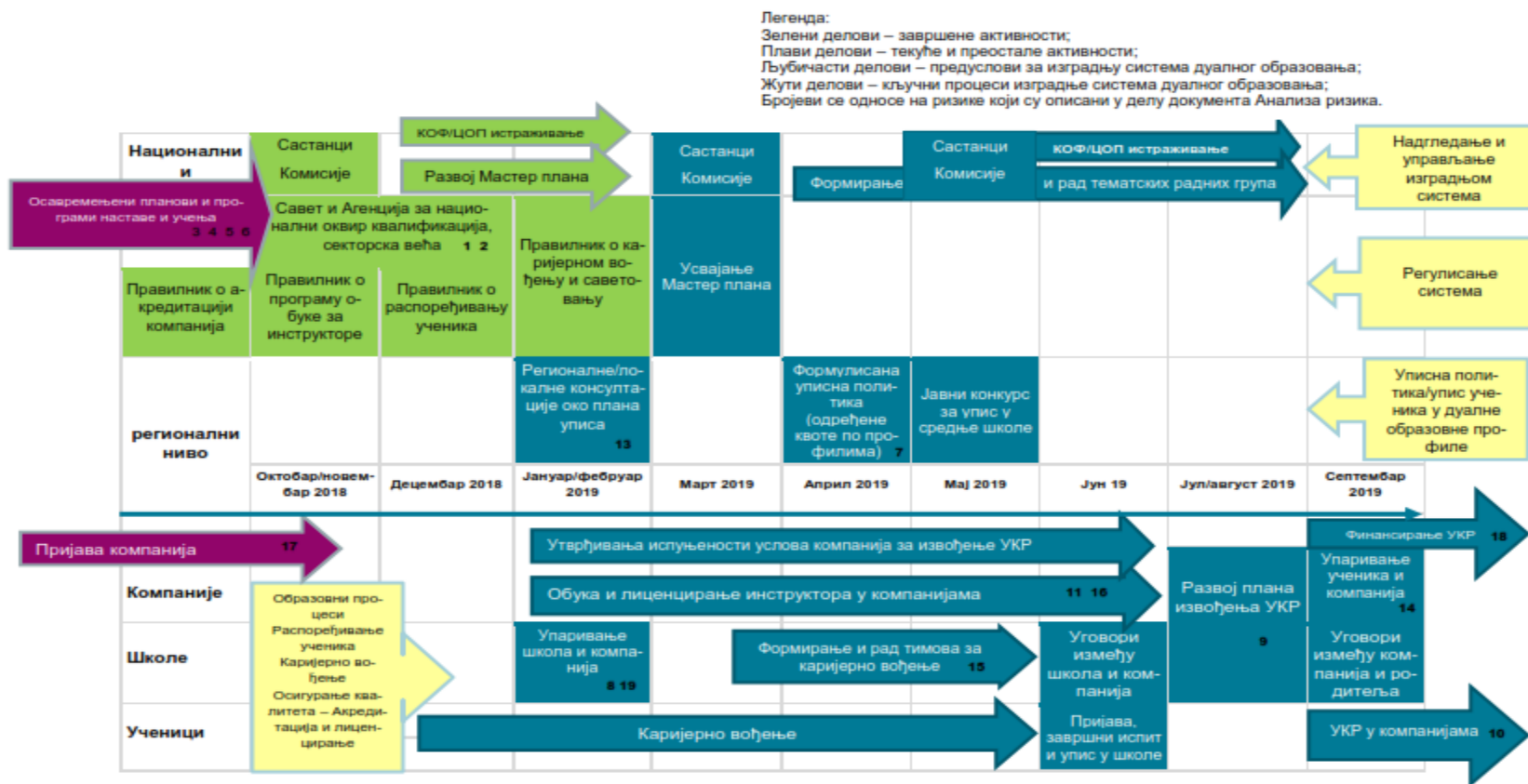
U školama zainteresovanim za učešće u dualnom obrazovanju, proces **počinje aktivnim traženjem poslodavaca** koji odgovaraju njihovom zahtevu za saradnju. To usklađivanje škola i poslodavaca može da dovede do izmene obrazovnih profila koje škola nudi. U tom slučaju, potrebno je veliko organizaciono prilagođavanje škole u koje se škola možda nerado upušta. **Škola je takođe u obavezi da formira tim za KViS** i da njegov rad čini efikasnim i delotvornim. Deo tog rada odnosi se na organizovanje raspoređivanja učenika u kompanije (ako postoji potreba) – organizovanje intervju a i usklađivanje liste želja sa kriterijumima raspoređivanja (u skladu sa Pravilnikom o raspoređivanju učenika). Zadatak škole je i da preuzme vođstvo u procesu izrade plana izvođenja učenja kroz rad. Kada učenje kroz rad počne tokom školske godine, školski koordinatori imaju zadatak da nadziru i evaluiraju učenje kroz rad.

Najvažnija obaveza učenika je da ozbiljno donesu odluke koje će u izuzetno velikoj meri uticati na njihov profesionalni i privatni život, npr. izbor škole koju će upisati. Međutim, pošto su oni još jako mladi, roditelji ili drugi odrasli, imaju ključnu ulogu u vođenju i savetovanju mladih. U

odnosu na sistem, ovde sistem za karijerno vođenje i savetovanje ima ključnu važnost. Sistem bi trebalo da bude funkcionalan dok su učenici još uvek u osnovnoj školi i da nastavi s radom tokom daljeg obrazovanja. Sistem se još uvek oslanja na kapacitete škole, ali bi trebalo da se proširi i van nje. Učenici tokom **juna** sastavljaju svoju listu želja, polažu završni ispit i na osnovu sakupljenih bodova raspoređuju se u određenu školu. Ako su upisani u profile koji se obrazuju kao dualni, biće uključeni u gorepomenutu proceduru raspoređivanja u kojoj će steći priliku da učestvuju u učenju kroz rad.

Ovaj proces predstavlja kritički put u 2019. a verovatno i u 2020. zato što sistem još nije potpuno razvijen i, prema nedavnim istraživanjima, nedostaju resursi i informacije. Zbog toga, master plan navodi spisak rizika "kritičkog puta" na koje Komisija mora da obrati pažnju prilikom razmatranja i iniciranja odgovarajućih mera.

Slika 7. Prikaz procesa izgradnje dualnog obrazovanja

Analiza rizika koja sledi je prvi nacrt. Na osnovu toga, razvijene su mere za kontrolu tih rizika (strategija smanjenja rizika). Obzirom da je uključeno mnogo mera, neophodno je da određene radne grupe preuzmu rešavanje određenih problema. Odgovarajuća organizaciona struktura prikazana je u Poglavlju 4.

Tabela 4. Analiza rizika

Br.	Rizik	Strategija za smanjenje rizika	Radna rupa koja se bavi rizikom ⁹
1.	Izrada predloga standarda kvalifikacije nalazi se u nadležnosti Agencije za kvalifikacije. Nije utvrđeno na koji način će poslodavci biti uključeni u ovaj proces. Zakon o NOKS samo utvrđuje da za realizaciju aktivnosti na konkretnim kvalifikacijama Sektorsko veće može da predloži Agenciji da obrazuje stručne timove.	Potrebno je utvrditi način na koji će poslodavci biti uključeni u proces izrade predloga novih standarda kvalifikacije i/ili utvrditi proceduru konsultacija sa zainteresovanim stranama pre usvajanja standarda kvalifikacija (možda u formi internog akta Agencije za kvalifikacije kojim se regulišu procedure izrade predloga standarda kvalifikacije.	Radna grupa (RG) za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)
2.	Usvajanjem Zakona o NOKS, izmenjena je procedura razvijanja standarda kvalifikacija. Nova procedura čeka da novoformirana tela postanu u punoj meri operativna. Ovo može da dovede do zastoja u procesu razvijanja novih standarda kvalifikacija.	Imajući u vidu složenost procesa izgradnje dualnog obrazovanja, razvoj novih standarda kvalifikacija nije među prioritetima.	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)
3.	Do sada je izrađeno oko četvrtinu obrazovnih profila zasnovanih na standardima kvalifikacija. Taj proces je u toku od 2010, tako da se velik deo modernizovanih profila može smatrati zastarelim. Broj profila koji čekaju modernizaciju je visok.	Postoji potreba da se kreira sistem za redovno inoviranje standarda kvalifikacija i odgovarajućih planova i programa nastave i učenja. Ovaj sistem bi trebalo da sadrži utvrđene kriterijume za postavljanje prioriteta za modernizaciju i standarda kvalifikacija i planova i programa nastave i učenja.	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)
4.	Uloga poslodavaca u razvoju plana i programa nastave i učenja nije precizno zakonski definisana. To može da bude prepreka za njihovo delotvorno uključivanje u taj proces.	Postoje naučene lekcije iz iskustva sa modernizovanjem profila tokom ranijih godina kada su se planovi i programi nastave i učenja razvijali uz jaku podršku predstavnika privrede. To bi moglo da se iskoristi za nacrt standarda/smernica ili interni dokument ZUOV-a o uključivanju kompanija u izradu plana i programa.	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)

⁹ Sastav i obim rada radnih grupa opisan je u Poglavlju 4.

5.	Može se pojaviti tendencija da se u razvoj određenog plana i programa nastave i učenja uključuju samo oni poslodavci koji će biti neposredno involvirani u učenje kroz rad za date obrazovne profile. Ovo može da dovede do nepoželjnog povećanja broja profila koji će biti implementirani samo od strane jednog poslodavca i jedne škole (i u nekim slučajevima samo za jednu generaciju).	Prosvetne vlasti treba da šalju jasnu poruku da se planovi i programi nastave i učenja razvijaju za zanimanja, a ne za pojedinačne poslodavce i da kreiraju transparentan i inkluzivan proces razvoja planova i programa nastave i učenja.	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)
6.	Paralelno postojanje dualnog i nedualnog modela implementacije istog obrazovnog profila može da ima negativan uticaj na perspektivu dualnog obrazovanja u okviru sistema srednjeg stručnog obrazovanja. Na primer, poslodavci mogu da budu skloniji nedualnim profilima jer ne moraju da plaćaju učenike i da ispunjavaju druge uslove koji su propisani ZDO.	KOF/COP će u okviru svojih redovnih istraživanja pratiti broj poslodavaca i škola (i učenika) koji učestvuju u ova dva modela i tako prikupljati podatke o prisutnim trendovima. Analiza tako prikupljenih podataka će pomoći donošenje odluka po ovom pitanju.	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1) i RG za uključivanje poslodavaca
7.	Određivanje da li je neki obrazovni profil dualni ili ne do sada nije bilo zasnovano na jasnim kriterijumima ili procedurama, što je ostavljalo prostora za arbitrarnost i dvosmislenosti prilikom donošenja takvih odluka.	Zakon o dualnom obrazovanju je jasan kada je o ovome reč. U dualnom obrazovanju obim učenja kroz rad iznosi najmanje 20% časova od ukupnog broja časova stručnih predmeta. U školi može da se realizuje najviše 25% časova učenja kroz rad. Potrebno je pridržavati se ovih kriterijuma prilikom utvrđivanja da li se određeni profil realizuje po dualnom modelu ili ne, od početka školske 2019/2020. godine.	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)
8.	Postoje poslodavci koji su spremni da uđu u dualno obrazovanje ali koji ne mogu da realizuju učenje kroz rad u celokupnom obimu kako je propisano planom i programom učenja kroz rad, već samo njegov deo. Potencijalni rizik je da ta kompanija neće dobiti akreditaciju, kao i da neće biti motivisana da se udružuje sa drugim kompanijama u cilju zajedničkog obezbeđivanja učenja kroz rad.	Potrebno je raditi na izgradnji zajedničkog osećanja odgovornosti prema učenju kroz rad kod grupe poslodavaca koji sarađuju sa istim učenicima. Ukoliko se to postigne, poslodavci će moći da sami dođu do dogovora o tome koji je najbolji način da učenici razviju potrebne stručne kompetencije.	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1) i RG za uključivanje poslodavaca
9.	Plan realizacije učenja kroz rad je samo pomenut u Zakonu o dualnom obrazovanju. Njegova forma, sadržaj i procedure izrade	Postoji potreba da se sa nacionalnog nivoa pokrene razvoj lokalnih kapaciteta u pogledu kompetencija za razvijanje plana	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)

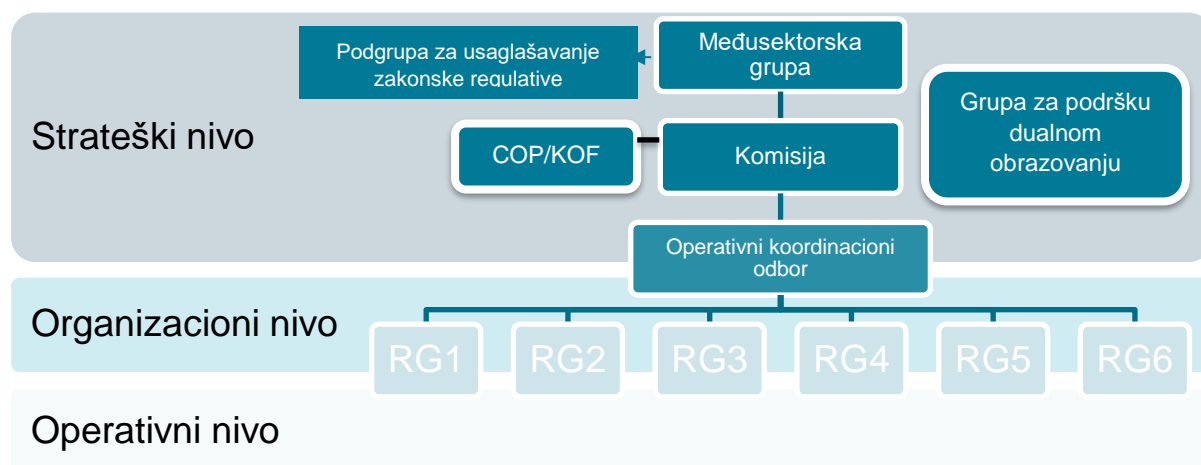
	nisu utvrđene. S druge strane, izrada ovog plana zahteva određena znanja i veštine kako od školskog koordinatora učenja kroz rad, tako instruktora u kompaniji.	realizacije učenja kroz rad i njegovo praćenje.	i RG za osiguranje kvaliteta
10.	MPTNR vrši nadzor nad radom škola na osnovu standarda kvaliteta koji su usvojeni 2018. godine. Ovi standardi, međutim, nisu prilagođeni specifičnim karakteristikama srednjih stručnih škola, kao ni očekivanom kvalitetu učenja kroz rad u dualnom obrazovanju.	MPTNR bi trebalo da inicira razvijanje (ili revidiranje postojećih nacрта) i usvajanje standarda kvaliteta specifičnih za srednje stručne škole.	RG za osiguranje kvaliteta
11.	Poslodavac može da organizuje učenje kroz rad ukoliko, između ostalog, ima licencirane instruktore. To znači da poslodavac treba da investira sredstva u obuku i licenciranje svojih zaposlenih, a da na kraju procesa ne dobije potvrdu o ispunjenosti uslova koja mu omogućava da organizuje učenje kroz rad.	Moguće je razviti određena rešenja, poput izdavanja uslovne potvrde poslodavcu ukoliko je ispunio sve ostale uslove, dok njegovi zaposleni ne dobiju licencu (u slučaju da su već uključeni u obuku za instruktore).	RG za osiguranje kvaliteta
12.	Obavezna dvogodišnja pauza pre nego što učenik koji završi trogodišnji profil po dualnom modelu sme da pohađa program za sticanje kompetencija potrebnih prema programu mature i potom da polaže maturu može da demotiviše odluku da se nastavi sa daljim školovanjem.	Potrebno je ponovo razmotriti ovo rešenje i napraviti dobro argumentovan predlog za njegovu izmenu	RG za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenje za dualne profile (RG1)
13.	Konsultacije u vezi sa lokalnim planovima upisa su vremenski zahtevne i iziskuju aktivno učešće mnogih zainteresovanih strana koje ne moraju da imaju isti nivo motivacije za ovaj proces. To može da dovede do toga da konsultacije postanu neefikasne.	KOF/COP istraživanje može da ispita mišljenja uključenih strana o ovom procesu i da kroz analizu ovih podataka pokaže da li je postojeći aranžman problematičan i kako bi on mogao biti unapređen, ukoliko za tim postoji potreba.	RG za upis učenika
14.	Raspoređivanje učenika kod poslodavaca uključuje veliki broj koraka i pridržavanje različitih kriterijuma, što može da dovede do toga da se čitav proces pokaže kao neefikasan i vremenski previše zahtevan.	KOF/COP istraživanje može da ispita mišljenja uključenih strana o ovom procesu i da kroz analizu ovih podataka pokaže da li je postojeći aranžman problematičan i kako bi on mogao biti unapređen, ukoliko za tim postoji potreba. U obzir mogu biti uzeta i iskustva iz procedura za raspoređivanje učenika koje su korišćene u pilot projektima.	RG za karijerno vođenje i savetovanje

15.	Postoji veliki broj zadataka koji Tim za karijerno vođenje i savetovanje treba da realizuje, povrh obaveza koje njegovi članovi već imaju. Odgovornosti ovog tima, takođe, predstavljaju kombinaciju administrativnih i operativnih zadataka. Rizik može da predstavlja to što se jednom timu dodeljuju nadležnosti koje zahtevaju veoma različite kompetencije.	KOF/COP istraživanje može da ispita mišljenja uključenih strana o ovom procesu i da kroz analizu ovih podataka pokaže da li je postojeći aranžman problematičan i kako bi on mogao biti unapređen, ukoliko za tim postoji potreba.	RG za karijerno vođenje i savetovanje
16.	Postoji mogućnost da neće svi poslodavci koji su zainteresovani da uzmu učešća u učenju kroz rad stići da budu verifikovani do septembra 2019. godine.	Potrebno je napraviti listu prioriternih poslodavaca kada je reč o njihovoj verifikaciji (na osnovu vremena kada počinje da se realizuje učenje kroz rad prema postojećim planovima i programima nastave i učenja). Potrebno je, takođe, dodatno investiranje u kapacitete Privredne komore Srbije za sprovođenje procesa verifikacije. Konačno, mogu se uzeti u razmatranje i izmene zakona u ovom delu.	RG za osiguranje kvaliteta
17.	Moguće je da nije veliki broj poslodavaca koji su autentično zainteresovani da uzmu učešće u dualnom obrazovanju. Moguće je da nemaju sasvim jasnu sliku o tome kakve dobiti mogu da imaju od njega.	Potrebno je uložiti dodatne napore u komunikacione kampanje u kojima će se objašnjavati potencijalne dobiti za privredu uopšte i za pojedinačne poslodavce od dualnog obrazovanja.	RG za uključivanje poslodavaca
18.	Moguće je da će poslodavci odustajati od učešća u dualnom obrazovanju, kada finansiranje učenika postane obavezno od septembra 2019. godine.	Potrebno je obezbediti centralne fondove koji bi mogli da se koriste za redukovanje troškova poslodavaca (npr. pokrivanje troškova obuke za instruktore). S druge strane, treba biti veoma oprezan sa svim centralnim merama koje bi povećavale direktne dobiti poslodavaca od učenja kroz rad (npr. poreske olakšice, subvencije).	RG za uključivanje poslodavaca
19.	Škole mogu da budu nevoljne da prihvate mogućnosti koje bi podrazumevale promene obrazovnih profila, jer to od njih može da zahteva velike organizacione promene (uključujući pojavu tehnoloških viškova).	Potrebno je dizajnirati set implementacionih mera (uključujući i mere podrške i mere pritiska) koje bi dovele do toga da se ovakva vrsta tranzicije lakše dogodi i da bude manje stresna za sve uključene strane.	RG za upis učenika

4. Organizaciona struktura

Organizaciona struktura aktera i njihovih odnosa u okviru procesa izgradnje dualnog obrazovnog sistema podjeljena je na tri nivoa: strateški, organizacioni i operativni nivo, kako je prikazano na Slici 8.

Slika 8. Tri nivoa organizacione strukture

4.1. Strateški nivo

Međusektorska grupa

Ovo je struktura na visokom nivou koja je sastavljena od visokih predstavnika ustanova i tela koji se, na najvišem nivou, sastaju dva puta godišnje i vode Dijalog o obrazovnoj politici dualnog obrazovanja tako što upravljaju i nadgledaju reforme u oblasti obrazovanja. Grupom predsedava premijerka, a članovi su predstavnici MPNTR, Ministarstvo finansija, Ministarstvo privrede i Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Podgrupa za usaglašavanje zakonske regulative predstavlja podgrupu Međusektorske grupe i čine je predstavnici različitih ministarstava i stručnjaka za određena pitanja unutar spomenutih ministarstava i njen osnovni cilj je rad na usaglašavanju zakonske regulative među resorima jer je dualno obrazovanje, po svojoj prirodi, veoma povezano sa oblastima rada, finansija, privrede, zdravstva, itd. koje imaju svoj pravni okvir nastao pre uspostavljanja dualnog obrazovanja, te ga je sada potrebno dodatno uskladiti i prilagoditi novonastalnim okolnostima i regulativi.

Komisija za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja

Član 40 ZDO predviđa formiranje Komisije za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja radi sprovođenja i unapređivanja dualnog obrazovanja i trogodišnjih vrednovanja ostvarenih rezultata. Komisija jednom godišnje podnosi izveštaj Vladi. Predsedavajući i članovi Komisije navedeni su na početku ovog dokumenta.

Centar za obrazovne politike i KOF Švajcarski ekonomski institut pri ETH Cirihi

U okviru projekta "Podrška u razvoju i uspostavljanju nacionalnog modela dualnog obrazovanja", administrativnu i tehničku podršku Komisiji pruža Centar za obrazovne politike. U okviru istog projekta, COP zajedno sa KOF-om pruža dodatnu podršku razvoju i sprovođenju dualnog obrazovanja kroz sprovođenja različitih istraživanja i uspostavljanje sistema praćenja i evaluacije.

Grupa za podršku dualnom obrazovanju

Svrha ovog tela je da testira nove ideje ili obrazovne politike radi njihovog usvajanja ili primenjivosti ili daje mišljenje o njima. Pored toga, njegovi članovi koji su renomirani lideri ili šampioni u svojim oblastima rada (često iz sektora privrednog poslovanja) biće aktivni u širenju ideja o dualnom obrazovanju, prezentovanju primera i uspeha. Sastanke ovog tela saziva predsednik Komisije Čl.40.

4.2. Organizacioni nivo

Operativni koordinacioni odbor

Ovom telu predsedava predsednik Komisije. Sastavljeno je od lidera/koordinatora radnih grupa na operativnom nivou. Svrha ove grupe je obezbeđivanje delotvorne komunikacije između grupa i njihove koordinacije. Sastanci ovog odbora održavaju se najmanje jednom u dva meseca.

4.3. Operativni nivo

Operativne radne grupe uspostavljaju se za svaki širi segment uvođenja dualnog obrazovanja u Srbiji. Te radne grupe izrađuju svoj plan aktivnosti i pažljivo koordiniraju te aktivnosti. Svaka radna grupa ima lidera/koordinatora koji dolazi iz vodeće ustanove za taj segment dualnog obrazovanja. Radne grupe se uspostavljaju odlukom Ministra MPNTR.

Radne grupe ne preuzimaju nadležnost postojećih ustanova. Nadležnosti uključenih ustanova (npr. MPNTR, ZUOV, PKS) jasno su propisani odgovarajućim zakonima i pravilnicima. Funkcija radnih grupa je obezbeđivanje delotvorne komunikacije između nadležnih ustanova i njihovo koordinisanje čime sistem postaje efikasniji. Zbog toga će članovi radnih grupa biti samo predstavnici ustanova koje sprovode dualno obrazovanje, kako je predviđeno zakonom. Pored toga, bitno je naglasiti da lider/koordinator radne grupe dolazi iz ustanove koja ima ključnu nadležnost za sprovođenje datog segmenta dualnog obrazovanja.

Osnovaće se pet radnih grupa: 1) Radna grupa za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenja dualnih profila 2) Radna grupa za uključivanje poslodavaca 3) Radna grupa za upis učenika 4) Radna grupa za karijerno vođenje i savetovanje 5) Radna grupa za osiguranje kvaliteta. Pored toga, planirana je i Donatorska grupa (DG) čime se uvažava važna uloga donatora u oblasti razvoja i uvođenja dualnog obrazovanja u Srbiji.

1. Radna grupa za razvoj i implementaciju plana i programa nastave i učenja dualnih profila

Ovo je ključna radna grupa za koordinaciju i nadgledanje razvoja i implementacije plana i programa nastave i učenja za dualne profile sa posebnim fokusom na uspostavljanju delotvorne i efikasne povezanosti obrazovanja i zapošljavanja. Lider/koordinator grupe dolazi iz SSOOO. Ostali članovi su predstavnici MPNTR, PKS, ZUOV i AK.

Nadležnost grupe je koordinacija i nadgledanje:

- Proces izrade plana i programa nastave i učenje
- Proces primene plana i programa nastave i učenja
- Povratne informacije i komentare na plan i program nastave i učenja

2. Radna grupa za uključenost poslodavaca

Svrha ove grupe je obezbeđivanje učešća šireg raspona poslodavaca u sistem učenja kroz rad. Ključni zadaci te radne grupe su planiranje aktivnog promovisanja dualnog obrazovanja i pružanje relevantnih informacija poslodavcima. PKS u tome ima vodeću ulogu. Predstavnici ZUOV-a i MPNTR su takođe članovi ove grupe.

3. Radna grupa za upis učenika

Svrha ove grupe je osiguranje delotvornosti i efikasnosti upisa učenika kako u škole tako i u kompanije. Grupa koordiniše i nadgleda proces kreiranja politike upisa u dualno obrazovanje na nacionalnom nivou, na nivou regionalnih školskih uprava i lokalnih samouprava. istovremeno, obezbeđuje da raspoređivanje učenika u kompanije bude efikasan i pravedan proces. Ovom grupom rukovodi MPNTR a članovi su predstavnici PKS, regionalnih ogranaka institucija (ŠU i RPK). Predstavnici SKGO su takođe pozvani da učestvuju u radu ove radne grupe.

4. Radna grupa za karijerno vođenje i savetovanje

Svrha ove grupe je da unapredi sistem karijernog vođenja i savetovanja da bi učenici delotvorno stekli veštine upravljanja karijerom i da bi im se omogućilo da donesu mudre i odgovorne odluke o sopstvenom profesionalnom razvoju. To zahteva mnogo planiranja, koordinisanja i nadgledanja tima za KViS, naročito na nivou škola i njihove saradnje s poslodavcima i drugim značajnim partnerima.

U grupu treba, svakako, da budu uključeni predstavnici ZUOV-a kao vodeće ustanove za razvoj nedavno usvojenih standarda karijernog vođenja i savetovanja, dok ostale članove čine predstavnici MPNTR, PKS, NSZ i relevantnih organizacija civilnog društva (Beogradska otvorena škola, EURO Guidance, itd.)

5. Radna grupa za osiguranje kvaliteta

Svrha ove grupe je podizanje osiguranja kvaliteta dualnog obrazovanja da bi se obezbedilo da ono daje očekivane ishode. Radna grupa koordiniše i nadgleda proces akreditovanja kompanija, obuku i licenciranje instruktora, praćenje i vrednovanje dualnog obrazovanja u celini. Vođa ova grupe je predstavnik PKS a članovi su predstavnici MPNTR, ZUOV-a, Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja (ZVKOV) i COP.

6. Grupa za koordinaciju donatora (DG)

Svrha ove grupe je poboljšavanje koordinacije između samih donatora i javnih ustanova nadležnih za sprovođenje dualnog obrazovanja. Za to je neophodan kontinuirani dijalog koji će da bude delotvornije ako se formalizuje na ovaj način. Povezivanje nezavisnih inicijativa, spajanje ideja i resursa za izgradnju kapaciteta i drugi oblici tehničke podrške potrebni za dualno obrazovanje su glavne funkcije ove grupe. Grupa će da ima šestomesečno rotirajuće rukovodstvo koje počinje sa Švajcarskom kancelarijom za saradnju.

5. Operacioni sistem dualnog obrazovanja tokom naredne tri godine

Kada se operacioni sistem dualnog obrazovanja uspostavi do septembra 2019, njegova funkcionalnost će se održavati kroz redovne aktivnosti različitih implementacionih partnera na tri nivoa (nacionalnom, regionalnom i lokalnom) tokom naredne tri godine.¹⁰

Komisija će redovno pratiti ovaj plan i proveravati da li se ZDO valjano sprovodi. Svaka radna grupa će da izradi detaljnije planove o načinu i rokovima sprovođenja njima poverenih zadataka. Redovno praćenje tog procesa sprovođenja trebalo bi da identifikuje glavne aktivnosti tako da Komisija može da preduzme neophodne mere za prevazilaženje problema ukoliko se pojave.

Tabela 5. Aktivnosti izgradnje sistema dualnog obrazovanja tokom naredne tri godine

Aktivnosti po ključnom procesu	NACIONALNI NIVO					
	Godina					
	2018	januar/jun 2019	jul/decembar 2019	januar/jun 2020	jul/decembar 2020	2021
Saradnja i institucionalno partnerstvo						
1. Usvajanje Poslovnika o radu Komisije i Godišnjeg plana rada	Komisija					
2. Uspostavljanje međusektorske grupe i podgrupe za usaglašavanje zakonske regulative		VRS	Stalni sastanci i kontinuiran rad			
3. Uspostavljanje operativnog koordinacionog odbora		Komisija	Stalni sastanci i kontinuiran rad			
4. Uspostavljanje radnih grupa		Komisija	Stalni sastanci i kontinuiran rad			

¹⁰ Zelena polja označavaju završene akcije a plava akcije koje su u toku ili tek treba da se započnu.

5. Usvajanje Master plana za dualno obrazovanje		Komisija, MPNTR	Stalni sastanci i kontinuiran rad			
6. Uspostavljanje grupa za podršku dualnom obrazovanju (eng. Sounding Board)		PKS	Stalni sastanci i kontinuiran rad			
Proces obrazovanja						
7. Formiranje Agencije za kvalifikacije	VRS	U potpunosti operativni i sprovode sve predviđene dužnosti				
8. Formiranje sektorskih veća	VRS	U potpunosti operativni i sprovode sve predviđene dužnosti				
9. Formiranje saveta za NOK	VRS	U potpunosti operativni i sprovode sve predviđene dužnosti				
10. Kontinuirani razvoj i usvajanje novih standarda kvalifikacije		MPNTR/AK/SNOK/SV	MPNTR/AK/SNOK/SV	MPNTR/AK/SNOK/SV	MPNTR/AK/SNOK/SV	MPNTR/AK/SNOK/SV
11. Razvoj i usvajanje internog akta AK o uključivanju poslodavaca u proces razvoja standarda kvalifikacije			MPNTR/AK			
12. Kontinuirani razvoj i usvajanje novih planova i programa nastave i učenja za stručne profile koji su zasnovani na standardu kvalifikacije		MPNTR/ZUOV/SSOOO/NPS	MPNTR/ZUOV/SSOOO/NPS	MPNTR/ZUOV/SSOOO/NPS	MPNTR/ZUOV/SSOOO/NPS	MPNTR/ZUOV/SSOOO/NPS
13. Razvoj i usvajanje internog akta ZUOV-a o uključivanju poslodavaca u razvoj planova i programa nastave i učenja za stručne profile i programa završnog ispita			ZUOV			
14. Definisane kriterijuma za određivanje prioriteta za razvoj standarda kvalifikacije i planova i programa nastave i učenja za stručne profile		MPNTR/PKS				
15. Razvijanje smernica za škole i poslodavce o kriterijumima i procedurama za dobijanje statusa dualnog obrazovnog profila		MPNTR/PKS				
16. Pravilnik o programu obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganje ispita za instruktora	MPNTR					
17. Organizovanje obuke za koordinatore učenja kroz rad za razvoj, praćenje i vrednovanje učenja kroz rad uključujući i plan realizacije učenja kroz rad			MPNTR/ZUOV	MPNTR/ZUOV	MPNTR/ZUOV	MPNTR/ZUOV
18. Usvajanje akta o visini troškova obuke i polaganja ispita za instruktora		PKS				
19. Regrutovanje trenera za obuku instruktora	PKS					

20. Organizovanje obuke za instruktore		PKS	PKS	PKS	PKS	PKS
21. Uspostavljanje Komisija za polaganje ispita za licencu instruktora i organizovanje ispita		PKS	PKS	PKS	PKS	PKS
22. Uspostavljanje, vođenje i redovno ažuriranje registra o izdatim licencama za instruktore			PKS	PKS	PKS	PKS
23. Uspostavljanje i održavanje registra ugovora o dualnom obrazovanju			PKS	PKS	PKS	PKS
24. Implementaciono istraživanje	KOF/COP		KOF/COP		KOF/COP	
Upis učenika u dualno obrazovanje i raspoređivanje učenika za učenje kroz rad kod poslodavca						
25. Formulisanje, sprovođenje i vrednovanje upisne politike i procedura za upis učenika	MPNTR	MPNTR	MPNTR	MPNTR	MPNTR	MPNTR
26. Usvajanje Pravilnika o o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad		MPNTR				
27. Razvijanje metodologije za predviđanje potreba tržišta rada			AK			
Karijerno vođenje i savetovanje učenika						
28. Usvajanje Pravilnika o o bližim uslovima, načinu rada, aktivnostima i sastavu Tima za karijerno vođenje i savetovanje u srednjoj školi koja realizuje obrazovne profile u dualnom obrazovanju	MPNTR					
29. Organizovanje obuka za timove za karijerno vođenje i savetovanje i prosvetne savetnike			MPNTR/ZUOV	MPNTR/ZUOV	MPNTR/ZUOV	MPNTR/ZUOV
Osiguranje kvaliteta, akreditacija i praćenje						
30. Prilagođavanje standarda kvaliteta za obrazovne ustanove sa standardima koju su specifični za srednje stručne škole i učenje kroz rad		MPNTR/ZVKOV	MPNTR/ZVKOV			
31. Obuka prosvetnih savetnika o novim standardima			MPNTR/ZVKOV			

32. Obuka prosvetnih inspektora u vezi sa inspeksijskim poslovima u dualnom obrazovanju			MPNTR			
33. Usvajanje akta o organizaciji, sastavu i načinu rada komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca	PKS					
34. Uspostavljanje i koordinacija rada komisija za proveru ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca		PKS	PKS	PKS	PKS	PKS
35. Uspostavljanje, vođenje i redovno ažuriranje registra poslodavaca za koje je utvrđeno da ispunjavaju uslove za izvođenje učenja kroz rad		PKS	PKS	PKS	PKS	PKS
36. Razvoj okvira za praćenje i vrednovanje	COP	COP	COP	COP		
37. Jačanje kapaciteta institucija i organizacija koje su uključene u proces praćenja i vrednovanja				COP	COP	
Finansiranje dualnog obrazovanja						
38. Razvoj šeme finansijske podrške poslodavcima koji su uključeni u dualno obrazovanje		VRS	VRS			
39. Analiza troškova i dobiti (<i>Cost-benefit</i> analiza)			KOF	KOF	KOF	
Komunikacija sa zainteresovanim stranama						
40. Izrada i održavanje internet stranice posvećene dualnom obrazovanju			MPNTR	MPNTR	MPNTR	MPNTR
41. Organizovanje godišnje konferencije o napretku u dualnom obrazovanju			MPNTR		MPNTR	MPNTR /COP
42. Pisanje i objavljivanje godišnjih izveštaja o napretku			MPNTR		MPNTR	MPNTR
43. Izrada i održavanje internet stranice o dualnom obrazovanju za poslodavce			PKS	PKS	PKS	PKS
44. Razvoj vodiča za škole (a), roditelje i učenike (b) i poslodavce (c)		COP	COP			
45. Kampanja o dualnom obrazovanju		Komisija	Komisija	Komisija	Komisija	Komisija
46. Razvoj strategije komunikacije dualnog obrazovanja i logoa		COP				

Prohodnost - pristup tržištu rada i visokom obrazovanju						
47. Razviti i implementirati sistem završnih ispita i stručne mature		MPNTR/ZUOV/ ZVKOV	MPNTR/ZUOV/ ZVKOV	MPNTR/ZUOV/ ZVKOV	MPNTR/ZUOV/ ZVKOV	MPNTR/ZUOV/ ZVKOV
48. Razvoj formata dodatka diplomi			MPNTR	MPNTR	MPNTR	MPNTR
49. Referenciranje NOKS sa EOK				MPNTR/AK	MPNTR/AK	MPNTR/AK

REGIONALNI NIVO

Aktivnosti po ključnom procesu	Godina					
	2018	januar/jun 2019	jul/decembar 2019	januar/jun 2020	jul/decembar 2020	2021
Saradnja i institucionalno partnerstvo						
1. Posredovanje u kontaktu između škola i poslodavaca	ŠU / RPK	ŠU / RPK	ŠU / RPK	ŠU / RPK	ŠU / RPK	ŠU / RPK
Proces obrazovanja						
2. Nominovanje predstavnika poslodavaca za završni ispit ili stručnu maturu					RPK	RPK
Upis učenika u dualno obrazovanje i raspoređivanje učenika za učenje kroz rad kod poslodavca						
3. Organizovanje sastanaka i konzultacija sa školama, poslodavcima i drugim zainteresovanim stranama		ŠU		ŠU		ŠU
4. Kreiranje regionalne i lokalne upisne politike		ŠU		ŠU		ŠU
Karijerno vođenje i savetovanje učenika						
5. Kontinuirana podrška školskom timu za KViS		ŠU	ŠU	ŠU	ŠU	ŠU
6. Nominovanje predstavnika poslodavaca u rad školskog tima za KViS		RPK				

Osiguranje kvaliteta, akreditacija i praćenje						
7. Eksterna evaluacija i pedagoški nadzor učenja kroz rad				ŠU	ŠU	ŠU
8. Organizovanje rada komisija za proveru ispunjenosti uslova kompanija za izvođenje učenja kroz rad		RPK	RPK	RPK	RPK	RPK
Finansiranje dualnog obrazovanja						
Komunikacija sa zainteresovanim stranama						
9. Organizovanje okruglih stolova na lokalnom nivou u vezi sa implementacijom dualnog obrazovanja		ŠU / RPK	ŠU / RPK	ŠU / RPK	ŠU / RPK	ŠU / RPK
Prohodnost- pristup tržištu rada i visokom obrazovanju						

LOKALNI NIVO

Aktivnosti po ključnom procesu	Godina					
	2018	januar/jun 2019	jul/decembar 2019	januar/jun 2020	jul/decembar 2020	2021
Saradnja i institucionalno partnerstvo						
1. Usklađivanje potreba lokalnih poslodavaca i škola	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci
2. Potpisivanje ugovora o dualnom obrazovanju između škole i poslodavca/aca	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci	škole / poslodavci
Proces obrazovanja						
3. Odrediti poziciju i opis poslova za koordinatora učenja kroz rad		škole	škole	škole	škole	škole

4. Razvoj plana realizacije učenja kroz rad			škole / poslodavci			
5. Organizovanje završnog ispita ili mature uz učestvovanje predstavnika poslodavaca				škole		škole
6. Selekcija i upućivanje zaposlenih na obuku za instruktora		poslodavci	poslodavci	poslodavci	poslodavci	poslodavci
7. Organizovanje učenja kroz rad u prostorijama kompanije			poslodavci	poslodavci	poslodavci	poslodavci
Upis učenika u dualno obrazovanje i raspoređivanje učenika za učenje kroz rad kod poslodavca						
8. Učestvovanje na lokalnim sastancima o upisnoj politici	škole/ poslodavci	škole/ poslodavci		škole/ poslodavci		škole/ poslodavci
9. Organizovanje intervjua učenika i roditelja sa poslodavcima			škole		škole	škole
10. Raspoređivanje učenika za učenje kroz rad kod poslodavca			škole		škole	škole
11. Sačinjavanje liste želja učenika i poslodavaca			poslodavci i učenici		poslodavci i učenici	poslodavci i učenici
12. Intervjuisanje učenika za učenje kroz rad			poslodavci		poslodavci	poslodavci
Karijerno vođenje i savetovanje učenika						
13. Formiranje Tima za karijerno vođenje i savetovanje		škole	škole			
14. Razvoj programa za karijerno vođenje i savetovanje i inkorporiranje u školski program		škole	škole			
15. Implementacija aktivnosti Tima za KViS		škole	škole	škole	škole	škole
Osiguranje kvaliteta, akreditacija i praćenje						
16. Praćenje i vrednovanje učenja kroz rad	škole	škole	škole	škole	škole	škole
17. Podnošenje zahteva i prolazak kroz proces akreditacije za učenje kroz rad		poslodavci	poslodavci	poslodavci	poslodavci	poslodavci
Finansiranje dualnog obrazovanja						

18. Materijalno i finansijsko obezbeđivanje učenika koji obavljaju učenje kroz rad kod poslodavca			poslodavci	poslodavci	poslodavci	poslodavci
Komunikacija sa zainteresovanim stranama						
Prohodnost - pristup tržištu rada i visokom obrazovanju						

6. Istraživanje

6.1. Istraživanje sprovođenja ZDO

Sadržaj i svrha. Ovo istraživanje odnosi se na trogodišnje ispitivanje sprovođenja Zakona o dualnom obrazovanju. Ključnu nadležnost za istraživanje sprovođenja ima KOF Švajcarski ekonomski institut sa Komisijom za razvoj i sprovođenje dualnog obrazovanja i Centrom za obrazovne politike.

Svrha tog istraživanja je da kombinuje longitudinalne i međusektorske opservacije procesa sprovođenja i konkretne faktore uspeha i prepreka koje utiču na ZDO. Glavna istraživačka pitanja ove studije su:

1. Šta omogućava i/ili sprečava sprovođenja Zakona o dualnom obrazovanju?
2. Koje izmene u inicijalnom Zakonu o dualnom obrazovanju će da olakšaju sprovođenje?

Odgovori na pomenuta pitanja će da budu jaka osnova za potencijalne revizije ZDO nakon početne faze primene ZDO.

Ispitivanje mišljenja glavnih zainteresovanih grupa poslužiće za proučavanje konkretnih izazova i mogućnosti. Prikupljene informacije biće korišćene za izradu preporuka za poboljšanje Zakona o dualnom obrazovanju.

Metodologija. Istraživanje obuhvata analizu dokumenata, intervjuje, ankete, itd.

- **Analiza dokumenata:** Zakonski okvir, postojeće analize, itd. poslužiće kao osnova za identifikovanje tipova zainteresovanih grupa i ključnih momenata. Tipovi zainteresovanih grupa su grupe koje su uključene u reformu ili na koje reforma utiče. Moguće grupe su nastavnici u srednjem stručnom obrazovanju i direktori škola, međunarodne donatorske organizacije, PKS, MPNTR, školske uprave i predstavnici privrede, poslodavci, sindikati, učenici i roditelji.
- **Intervjui sa ključnim zainteresovanim grupama:** Intervjui su ključna kvalitativna metoda za uokviravanje i interpretaciju istraživanja. Na osnovu analize dokumenata identifikovaće se reprezentativna grupa ključnih zainteresovanih grupa koja bi trebalo da obuhvati što je više moguće tipova zainteresovanih grupa. Identifikacija konkretnih sagovornika oslanja se na preporuke MPNTR i PKS. U prvom krugu intervjuja, govoriće se o tome kako sagovornici predviđaju sprovođenje ZDO i šta su, po njihovom mišljenju, glavni faktori uspeha i prepreke. To će poslužiti za razvoj istraživanja. U drugom krugu intervjuja, na kraju projekta, razgovaraće se o glavnim pitanjima i prilikama da bismo utvrdili zašto se pojavljuju i šta bi moglo da se uradi za njihovo poboljšanje. To će poslužiti za konačne preporuke.
- **Ispitivanje percepcija zainteresovanih grupa:** Vršiće se uzastopna ispitivanja percepcije zainteresovanih grupa o napretku sprovođenja ZDO, kao i njihovog mišljenja o glavnim uspesima i preprekama sa kojima se suočavaju. Faktori uspeha i prepreka biće zasnovani na analizi dokumenata, intervjuja i situacije na terenu. Ispitivanje će se više puta ponoviti tokom trajanja projekta. Satnica će da bude zasnovana na analizi izvodljivosti i analizi dokumenata o ključnim momentima sprovođenja. Ponovo, oslonićemo se na MPNTR i PKS za kontakte predstavnika zainteresovanih grupa i upoznavanje s njima.

- **Analiza literature i dokumenata:** Ovo će pružiti ostatak informacija i biće naročito značajno za kontekst i triangulaciju podataka.

Vremenski okvir i produkti. Projekat traje tri godine do okvirne revizije postojećeg zakona. Projekat se završava sa izveštajem u kojem će biti utvrđen napredak sprovođenja i u kojem se naglašavaju ključni faktori uspeha, prepreke i lekcije naučene iz inicijalnog sprovođenja. Izveštaj se završava s preporukama.

6.2. Analiza troškova i dobiti za kompanije (*cost-benefit analiza*)

Kontekst i svrha. Cilj je sprovesti analizu svih kompanija koje su uključene ili su bile uključene u nacionalni model dualnog obrazovanja. To je potrebno zato što je nacionalni model dualnog obrazovanja vrlo heterogen po sektorima čime se povećava veličina uzorka potrebnog za dobijanje pouzdanih podataka o neto dobiti kompanije. Zbog toga će analiza troškova i dobiti poslužiti za procenu mogućnosti proširenja dualnog obrazovanja uvidom u ukupne troškove i dobiti za uključene poslodavce. Za izračunavanje neto troškova/dobiti uključenih poslodavaca, koristiće se adaptiran instrument za analizu troškova i dobiti razvijen u Švajcarskoj i Nemačkoj za merenje troškova i dobiti kompanije koja učestvuje u realizaciji učenja kroz rad.

Metodologija koja će se primeniti drži se računovodstvenog okvira koji utvrđuje troškove proistekle iz modela, dobit tokom sprovođenja nacionalnog modela dualnog obrazovanja i dobit koja nastaje nakon završetka programa obuke ako obučeni učenici ostanu u kompaniji. Podaci za računovodstveni okvir dobijaju se iz istraživanja kompanija koje vrše obuku.

Koristiće se deo instrumenta za troškove i dobit za merenje troškova i dobiti kompanija tokom obuke (učenja kroz rad) kao i za kalkulaciju neto troškova kompanije po učeniku na obuci (učenju kroz rad) u okviru nacionalnog modela dualnog obrazovanja. Troškovi obuke obuhvataju sledeće:

- Troškove naknade učenicima za učenje kroz rad
- Troškove učenja kroz rad na radnom mestu
- Troškove za planiranje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja
- Troškove za zapošljavanje učenika koji su završili učenje kroz rad i administriranje Nacionalnog modela dualnog obrazovanja
- Ostali troškovi u vezi sa dualnim obrazovanjem.

U istraživanju će se koristiti dodatni model za utvrđivanje troškova prilika za zapošljavanje – dobit koja nastaje nakon perioda obuke. To su:

- Ušteda na troškovima zapošljavanja
- Ušteda na troškovima prilagođavanja poslu.

Informacije o troškovima i dobiti direktno su povezane s iznosom finansijskih sredstava koja bi Vlada Srbije trebalo da uplati poslodavcima za njihovo učešće. Kombinacija neto troškova učešća tokom programa sa uštedom po završetku programa daje ukupan neto trošak programa.

Da bi se utvrdilo kako bi Srbija mogla dalje da unapredi program i proširi ga na više kompanija, ispitaće se slične kompanije koje ne učestvuju. Taj korak proverava eksternu validnost i identifikuje potencijalne prepreke za usvajanje programa. On nam takođe omogućuje da proračunamo koliko tendencija kompanija za učešće u dualnom obrazovanju zavisi od faktora poput sektora, veličine kompanije i broja nekvalifikovanih radnika. Kontrolne kompanije treba da budu što je moguće sličnije kompanijama koje sprovode obuku i da su, idealno, u istom sektoru i slične veličine. PKS bi trebalo da identifikuje odgovarajuće kompanije i dostavi njihove kontakte.

Rezultati ovog istraživanja pružiće istraživačku osnovu za reviziju Nacionalnog modela dualnog obrazovanja. Istraživanje se bavi mogućnošću širenja dualnog obrazovanja kroz uvid u ukupne troškove i dobit uključenih poslodavaca.

Metodologija. Koristi se nekoliko metoda. Za kvantitativan deo prikupljaćemo podatke kompjuterskim istraživanjem pomoću *LimeSurvey* aplikacije. Instrument za analizu troškova i dobiti izračunava bruto troškove i dobiti od učenja kroz rad, a potom neto troškove ili neto dobit. Taj model takođe omogućuje analizu razlika neto troškova po zanimanjima, sektorima, veličini kompanije i potrebom kompanija za kvalifikovanim radnicima. To može da se uradi pomoću modela regresije u kojem su neto troškovi (ili dobit) zavisne varijable, a karakteristike kompanije (npr. sektor, zanimanja, itd.) eksplanatorne varijable.

Dva kruga intervju sa uključenim kompanijama pre i posle sprovođenja istraživanja dopunjuju kvantitativno istraživanje. To služi za proveru primenljivosti kvantitativnog istraživanja i za validaciju njegovih rezultata. Nadalje, ti intervjui obezbeđuju osnovne informacije i kontekst kvantitativnim podacima čime se razjašnjavaju interpretacije i preporuke koje se oslanjaju na kvantitativnu analizu. Intervjui takođe služe za razmatranje pitanja koje je teže kvantifikovati, kao npr. opšte zadovoljstvo programom.

Istraživačka pitanja su:

- i. Kakva je neto finansijska dobit poslodavaca koji učestvuju u programu?
- ii. Kakav je srpski model u poređenju s drugim zemljama?
- iii. Koji su faktori uspeha za program?
- iv. Kako Srbija može još više unaprediti program?

Dinamika i produkti. Analiza troškova i dobiti počinje čim bude dostupan spisak kompanija koje su uključene u dualno obrazovanje prema novom ZDO (najverovatnije u četvrtom tromesečju 2019.). Prvi interni izveštaj dostavlja se u septembru 2020. godine (ili kasnije).

7. Praćenje i evaluacija

7.1. Praćenje i evaluacija - koncept

Glavne svrhe praćenja i evaluacije su: jasna identifikacija situacije, trendova i obrazaca; generisanje podataka za donošenje odluka (npr. upisna politika) tokom sprovođenja ZDO; osiguranje sprovođenja politike razvoja dualnog obrazovanja pomoću analize napredovanja u odnosu na postavljene ciljeve i fleksibilnog pristupa putem korektivnih akcija, itd.

Koncept praćenja i evaluacije izradiće se u okviru trogodišnjeg sprovođenja ZDO i obuhvatiće definisanje zajedničkih opštih i posebnih ciljeva, načela i obima praćenja i evaluacije. Koncept praćenja i evaluacije baziran je na tri stuba od značaja za dualno obrazovanje:

1. Realizacija/ispunjenost preduslova neophodnih za sprovođenje visokokvalitetnog dualnog obrazovanja (tj. ispunjenost uslova propisanih Zakonom o dualnom obrazovanju),
2. Proces sprovođenja, uključujući kvalitativne i kvantitativne podatke o sprovođenju učenja kroz rad/dualnog obrazovanja u Srbiji i
3. Ishodi ostvareni na dva nivoa:
 - 3.1. Nivo postignutih ishoda obrazovanja, uključujući vrednovanje znanja, vrednosti, veština i stavova, i
 - 3.2. Stepem zapošljivosti, zapošljavanja i zadovoljavanja fluktuacije potreba tržišta rada; imajući na umu trajanje projekta i vreme potrebno za ovu vrstu longitudinalnog istraživanja koje prelazi period trajanja projekta, važno je pomenuti da će obrazovni sistem ovim projektom dobiti praktično znanje za samostalno sprovođenje praćenja učenika koji su završili dualno obrazovanje.

Ovaj sveobuhvatan koncept za praćenje i evaluaciju dovodi do razvoja adekvatne metodologije i nekoliko grupa instrumenata za prikupljanje podataka. Oni će se pilotirati a potom unaprediti na osnovu rezultata pilotiranja.

Izrada svakog segmenta praćenja i evaluacije uključuje validaciju kroz fokus grupe, grupne intervju, intervju i manja istraživanja.

Vezano za svrhu praćenja i evaluacije, COP će pripremiti objašnjenje sprovođenja izradom mape puta i okvira za praćenje i evaluaciju i jačanje kapacitete ustanova i organizacija uključenih u praćenje i evaluaciju.

7.2. Praćenje i evaluacija – koraci izrade i dinamika

- Izrada okvira za praćenje i evaluaciju (na osnovu stanja i pregleda najboljih međunarodnih praksi u praćenju i evaluaciji dualnog obrazovanja) – do septembra 2019.
- Konsultacije o prvom nacrtu okvira za praćenje i evaluaciju; pilotiranje i usavršavanje instrumenata za praćenje i evaluaciju; javna prezentacija okvira – do novembra 2020.
- Pilotiranje okvira za praćenje i evaluaciju - do jula 2020.

- Izrada “mape puta” za sprovođenje okvira za praćenje i evaluaciju – do avgusta 2020.
- Izgradnja kapaciteta ustanova i organizacija uključenih u praćenje i evaluaciju – do septembra 2020.

8. Godišnji izveštaj

Ovaj deo biće opisan u narednim verzijama Master plana kada dobijemo prve izveštaje o dualnom obrazovanju iz sprovedenog redovnog praćenja i evaluacije. Do tada će istraživanje sprovođenja KOF/COP-a pružiti te informacije: 1) Godišnja postignuća, 2) Prepreke i izazovi tokom procesa sprovođenja, i 3) Teme za proces revizije zakonske regulative.

8.1. Godišnja postignuća

Ovaj deo opisuje najznačajnija postignuća tokom prethodne školske godine, uključujući i kvalitativne i kvantitativne podatke o sprovođenju učenja kroz rad/dualnog obrazovanja u Srbiji. On može da uključi elemente indeksa povezanosti obrazovanja i zapošljavanja i indeks tržišta rada mladih.

8.2. Preporuke i izazovi tokom procesa sprovođenja

Osnovna karakteristika uspešnog sprovođenja promene obrazovanja je osetljivost na prepoznavanje i reagovanje na prepreke i izazove procesa sprovođenja. Dobro je poznato da je privremeni prekid sprovođenja najveći izazov u ciklusu obrazovne politike. U ovom delu biće opisane glavne prepreke i izazovi na koje se naišlo tokom procesa sprovođenja a koje su uočene kroz redovno praćenje i istraživanje sprovođenja i kroz različita konsultativna sredstva na različitim nivoima sprovođenja.

8.3. Teme za proces revizije zakonske regulative

Očekuje se da će bar neke prepreke i izazovi biti predmet procesa revizije zakonske regulative. Ovaj deo će objasniti sva pitanja koja se pojave tokom sprovođenja dualnog obrazovanja i, gde je to moguće, dati predloge za reviziju.